

Қазақстан Республикасының
Қазақстан Республикасының
Ұлттық Банкі

Инфляцияға шолу
2007 жылғы 3-тоқсан

Мазмұны

Мазмұны	2
Негізгі терминдер және ұғымдар	3
Графиктердің, кестелердің және қосымша беттердің тізбесі.....	5
1. Кіріспе	7
2. Инфляциялық үдерістер	8
2.1. Тұтыну бағалары	8
2.2. Базалық инфляция	9
2.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар	11
2.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар	11
2.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар	12
2.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі	13
3. Инфляция факторлары	15
3.1. Жиынтық сұраныс	15
3.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс	15
3.1.2. Мемлекеттік тұтыну	17
3.1.3. Сыртқы сектор	19
3.2. Өндіріс	24
3.3. Еңбек нарығы	25
3.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық	25
3.3.2. Жалақы және өнімділік	26
4. Ақша агрегаттары	28
4.1. Ақша агрегаттары	28
4.1.1. Ақша базасы.....	28
4.1.2. Ақша массасы	29
4.2. Қаржы нарығы	31
4.2.1. Банкттердің активтері және міндеттемелері	31
4.2.2. Экономикаға кредиттер	34
4.2.3. Қаржы нарығындағы ставкалар	36
5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары	38
5.1. Ішкі валюта нарығындағы үстемдіктер	38
5.2. Ең төменгі резервтік талаптар	42
5.3. Ашық нарықтағы операциялар.....	43
5.4. Тұрақты механизмдер	44
6. Инфляция болжамы	46
6.1. 2007 жылғы 3-тоқсанға инфляция болжамын бағалау	46
6.2. 2007 жылғы 4-тоқсанға инфляция болжамы	46
6.3. 2008 жылға инфляция болжамы	47
6.3.1. 2008 жылғы 1-тоқсанға инфляция болжамы	48

Негізгі терминдер және ұғымдар

1-бөлім бойынша. Инфляциялық үдерістер

Инфляция Қазақстан Республикасында Астана және Алматы қалаларында, барлық облыс орталықтарында және қалалар мен аудан орталықтарының таңдаулы топтары бойынша халықтың жеке тұтынуы үшін сатып алынатын тауарлардың және қызмет көрсетулердің бағасы жалпы деңгейінің өзгеруін сипаттайтын тұтыну бағасы индексі (ТБИ) негізінде есептеледі. Инфляцияны есептеуге арналған тұтыну қоржыны үй шаруашылығы шығыстарының құрылымын көрсетеді және халық тұтынуында неғұрлым үлестік салмаққа ие болып отырған 508 тауар мен қызмет көрсетуді қамтиды.

Базалық инфляция – жекелеген әкімшілік, жағдайға байланысты және маусымдық сипаттағы факторлардың ықпалынан бағаның қысқа мерзімді біркелкі емес өзгеруін болдырмайтын инфляция.

2004 жылдан бастап Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі мынадай әр түрлі 5 әдістеме бойынша базалық инфляцияны есептеуді жүзеге асырады:

- 1-ші базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, бензин және көмір бағасының өсуін есепке алмағандағы инфляция;
- 2-ші базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, реттелетін қызмет көрсету және энергия ресурстары бағасының өсуін есепке алмағандағы инфляция;
- 3-ші базалық инфляция: 5 ең жоғары және 5 ең төмен баға өсімдерін есепке алмағанда;
- 4-ші базалық инфляция: trimmed mean;
- 5-ші базалық инфляция: median CPI.

2002 жылдан бастап Ұлттық Банк жүргізетін **Кәсіпорындар мониторингі** шеңберінде нақты сектордың кәсіпорындарының инфляциялық күтулерін зерттеу жүзеге асырылуда. Бұл зерттеу пікіртерім жүргізілген кәсіпорындар басшыларының кәсіпорындардың өндірістік қызметіне қатысты бағаларымен, оның ішінде дайын өнімге және өндірісте пайдаланылатын шикізат пен өткен және алдағы тоқсандағы дайын өнімге және өндірісте пайдаланылатын шикізат пен материалдарға сұраныс және бағаға қатысты сапалық бағаларымен («көтеріледі», «төмендейді», «өзгеріссіз қалады») сипатталады.

Диффузиялық индекс «көтеріледі» деген жауаптар мен «өзгеріссіз» деген жауаптардың жартысының жиынтығы ретінде шығарылады. Бұл индекс қаралып отырған көрсеткіштің өзгеріс динамикасын сипаттайтын жинақталған индикатор болып табылады. Бұл ретте индекстің 50-ден жоғары мәні көрсеткіштің оң өзгерісін, 50-ден төмен мән теріс өзгерісін білдіреді.

2-бөлім бойынша. Салық-бюджет саясаты

Бюджетке **түсімдерге** кірістер (салық түсімдері, салықтық емес түсімдер, негізгі капиталды сатудан түскен түсімдер), бюджеттік кредиттерді өтеу, мемлекеттің қаржылық активтерін сатудан түсімдер кіреді.

Бюджеттің **шығыстары** шығындар (ағымдағы және күрделі), бюджеттік кредиттер, қаржылық активтерді сатып алу болып табылады.

3-бөлім бойынша. Ақша агрегаттары

Ақша базасына (резервтік ақша) Ұлттық Банктің кассаларындағы қолма-қол ақшаны қоспағанда, Ұлттық Банк айналысқа шығарған қолма-қол ақша (Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша), және екінші деңгейдегі банктердің аударылатын басқа депозиттері, аударылатын банктік емес қаржылық депозиттер және мемлекеттік және

мемлекеттік емес қаржылық емес ұйымдардың Ұлттық Банктегі теңгедегі ағымдағы шоттары кіреді.

Тар ақша базасы екінші деңгейдегі банктердің Ұлттық Банктегі басқа депозиттерін есепке алмағандағы ақша базасын білдіреді.

M1 ақша агрегаты айналыстағы қолма-қол ақша сомасы және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың аударылатын теңгедегі депозиттері сомасы ретінде есептеледі.

M2 ақша агрегаты M1 ақша агрегатына плюс теңгедегі басқа депозиттер және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың шетел валютасындағы депозиттеріне тең.

Ақша массасы (M3) Ұлттық Банктің және екінші деңгейдегі банктердің баланстары шоттарын шоғырландыру негізінде айқындалады. Ол айналыстағы қолма-қол ақшадан және аударылатын заңды тұлға-резиденттер мен үй шаруашылығы-резиденттердің ұлттық және шетел валютасындағы басқа депозиттерінен тұрады.

Аударылатын депозиттер – барлық депозиттер, бұлар: 1) кез келген уақытта номиналы бойынша айыппұлсыз және шектеусіз ақшаға айналдыруға болады; 2) чектің, траттаның немесе жиро-тапсырмалардың көмегімен еркін аударылады; 3) төлемдерді жүзеге асыру үшін кеңінен пайдаланылады. Аударылатын депозиттер тар ақша массасының бір бөлігі болып табылады.

Басқа депозиттерге, негізінен, белгілі бір уақыт кезеңі өткеннен кейін алуға болатын немесе әдеттегі коммерциялық операцияларға пайдалану үшін қолайлылығын азайтатын әр түрлі шектеулері бар және негізінен жинақ ақшасы тетіктеріне қойылатын талаптарға жауап беретін жинақ және мерзімдік депозиттер жатқызылады. Сонымен қатар, басқа депозиттерге сондай-ақ шетел валютасымен көрсетілген аударылмайтын салымдар мен депозиттер кіреді.

KazPrime индикаторы Қазақстанның банкаралық депозиттерінің KazPrime индикаторын қалыптастыру туралы келісімге қатысушы банктерде банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасын білдіреді. Әрбір баға белгілеуге Келісімге қатысушылардың бірінің депозитіне ақша тарту және орналастыру ставкасы, сондай-ақ орналастыру және ақша тарту көлемі қосылады. Баға белгілеудің ең төменгі көлемі – 150 млн. теңге. Баға белгілеулер арасындағы ең жоғары спрэд – 100 базистік тармақ (жылдық 1,00%). Жобаны іске қосу сәтінде банкаралық депозиттің жүйеленген мерзімі үш ай болады.

5-бөлімге. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

Ұлттық Банктің Қазақстан Қор Биржасындағы (ҚҚБ) валюталық сауда-саттықтарға қатысу коэффициенті Ұлттық Банктің ҚҚБ-дағы сауда-саттықтың нетто-көлеміне нетто-қатысуының арақатынасы (сатып алудан шетел валютасын сатуды шегеріп тастау) ретінде есептеледі.

Ақша нарығындағы Ұлттық Банктің операциялары сальдосы айналыстағы қысқа мерзімді ноталар, банктердің Ұлттық Банктегі депозиттік және корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар көлемінің өзгеруі және мемлекеттік бағалы қағаздарды сатып алу және сату бойынша нетто-операциялар сомасы ретінде есептеледі.

Графиктердің, кестелердің және қосымша беттердің тізбесі

Графиктер

- 1-график. Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 2-график. Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 3-график. Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 4-график. Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 5-график. Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы
- 6-график. Ауыл шаруашылығы өнімі бағалары индексінің динамикасы
- 7-график. Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері
- 8-график. Жиынтық сұраныс құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіне үлесі
- 9-график. Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы
- 10-график. Негізгі капиталға инвестицияларға шығыстардың динамикасы
- 11-график. Мемлекеттік бюджеттің орындалуы
- 12-график. Бидай мен күнбағыс майының әлемдік бағалары индексінің динамикасы
- 13-график. Brent сұрыпты мұнайдың әлемдік бағасының динамикасы
- 14-график. Ағымдағы операциялар шотының балансы
- 15-график. Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері
- 16-график. Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы
- 17-график. Теңгенің еуроға және Ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы
- 18-график. Нақты жалпы ішкі өнімнің өсуі
- 19-график. Экономикалық белсенді халықтың құрылымы
- 20-график. Нақты жұмыссыздық деңгейі
- 21-график. Жалақы динамикасы
- 22-график. Еңбек өнімділігінің динамикасы
- 23-график. Ақша агрегаттарының динамикасы
- 24-график. Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 25-график. Банктер активтерінің динамикасы
- 26-график. Банктер активтерінің құрылымы
- 27-график. Банктер міндеттемелерінің динамикасы
- 28-график. Банктер міндеттемелерінің құрылымы
- 29-график. Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы
- 30-график. Заңды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы
- 31-график. Халыққа берілген кредиттер динамикасы
- 32-график. KazPrime индикаторының динамикасы
- 33-график. РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы
- 34-график. Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі
- 35-график. Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы
- 36-график. Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары
- 37-график. Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары
- 38-график. Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы
- 39-график. Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік
- 40-график. Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар
- 41-график. Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары

42-график. Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі

43-график. 2007 жылғы инфляция фактісі және болжамы

Кестелер

1-кесте. Баға индекстерінің және сауда талаптарының өзгеруі

2-кесте. Ұлттық Банктің активтерінің және пассивтерінің өзгеру динамикасы

3-кесте. Ақша массасы өзгерістерінің динамикасы

4-кесте. Резиденттер депозиттерінің өзгеру динамикасы

Қосымша беттер

1-қосымша бет. Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының жұмыс істеу механизмінің өзгеруі

1. Кіріспе

2007 жылғы 3-тоқсанда Қазақстанда инфляциялық процестердің қалыптасуы азық-түліктің кейбір түрлеріне ұсыныстардың төмендеуіне қарай әлемдік тауар нарығында бағаның күрт өсуі аясында жүрді.

2007 жылдың қаңтар-қыркүйегінде жоғары экономикалық өсімге қарамастан ішкі жиынтық сұраныстың өсуі өндірістің тиісінше өсуімен жабылған жоқ, бұл экономикаға инфляциялық үдерістердің күшеюіне ықпал етті.

2007 жылдың шілде-қыркүйегінде инфляциялық қысымның күшеюі сондай-ақ шығасылар тарапынан да жүріп жатты. Бұл біріншіден, қазақстандық өндірушілердің өнеркәсіп өнімдерінің қымбаттауынан көрінді. Екіншіден, жалақының өсу қарқынының кейбір бәсеңдеуіне қарамастан, еңбек өнімділігінің өсу қарқыны болмашы күйде қалуда.

Өткен жылдардың динамикасына талдау жасағанда және маусымдылық факторын ескергенде тұтыну нарығындағы баға шілде-қыркүйекте әдеттегідей, жыл бойына ең төменгі өсуді көрсетті. Алайда 2007 жылдың 3-тоқсанында инфляция 2006 жылдың, сондай-ақ 2007 жылдың да көрсеткіштерінен асып түсіп, жоғары деңгейде қалыптасты. Нан, ұн, күнбағыс майы сияқты тауарларға бағаның айтарлықтай өсуі тіркелді.

Бұл жағдайларда инфляциялық күтулердің жоғарылауы белгіленіп, инфляциялық үдерістердің қалыптасуына қосымша қысым туғызды.

2007 жылдың 3-тоқсанында макроэкономикалық ахуалдың дамуы қаржы нарығындағы ахуалдың да өзгеруімен ілесе жүрді. АҚШ ипотекалық кредиттер нарығында пайда болған дағдарыс нәтижесінде капиталдың әлемдік нарықтары өтімділіктің жетіспеушілігін бастан кешіріп, қарызға алудың қымбаттау факторына себепші болды.

Сыртқы қарыз алулар Қазақстан банктерін қорландырудың негізгі көздерінің бірі болғандықтан әлемдік қаржы нарықтарындағы тұрақсыздық Қазақстаннан капиталдың жылыстауына ықпал етті.

Бұл жағдайларда 2007 жылдың 3-тоқсанында банктер тарапынан Ұлттық Банктің ресурстарына сұраныс күрт өсті. 2007 жылғы тамыздан бастап Ұлттық Банк банк секторының өтімділігін толықтыруға бағытталған қайта қаржыландыру операцияларын белсенді жүргізе бастады. Атап айтқанда, кері РЕПО операцияларының көлемі ұлғайды, СВОП операциялары жүргізіле бастады.

Банктердің Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталары мен депозиттеріне сұраныстары бірмезгілде төмендеді. Бұл орайда Ұлттық Банктің негізгі операциялары бойынша пайыздық ставкалары 2007 жылдың 3-тоқсаны бойына өзгеріссіз қалды.

Соның салдарынан, экономикаға ақша ұсынысы өсу қарқынының баяулағаны байқалды. Сөйтіп, 2007 жылдың 3-тоқсанында ақша базасы 2,8%-ға кеңейді (2006 жылдың 3-тоқсанында – 13,0%), ақша массасы 0,2%-ға төмендеді (2006 жылдың 3-тоқсанында – 12,9%-ға өсті).

Уақытша кезеңді есепке ала отырып ақша агрегаттары өсуінің осы бәсеңдеуі экономикаға инфляциялық аяның 2008 жылдың басынан ерте емес төмендеуіне ықпал жасайтын болады.

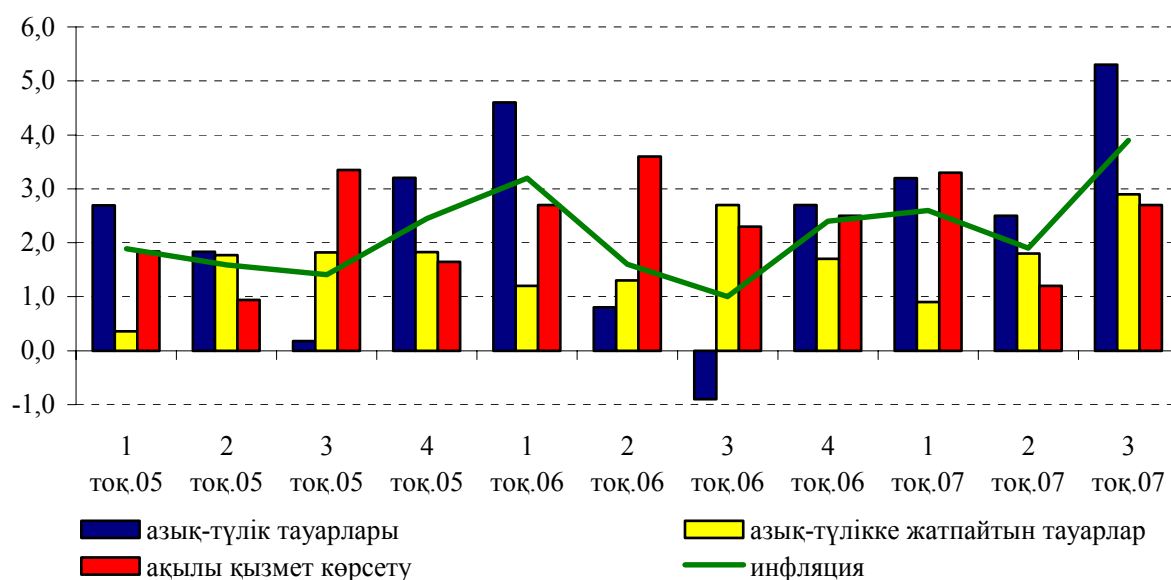
2. Инфляциялық үдерістер

2.1. Тұтыну бағалары

2007 жылдың 3-тоқсанында тұтыну нарығында инфляциялық қысымның күшейгені байқалды. Бұл ретте 2006 жылдың тиісті тоқсанындағы кезеңімен салыстырғанда инфляция алдыңғы тоқсандағы көрсеткіштен айтарлықтай асып түсіп, 3,9% деңгейіне жетті. Инфляцияны қалыптастырудағы негізгі үлес азық-түлік тауарларына тиісті болып, 2007 жылдың шілде-қыркүйегінде 5,3%-ға қымбаттады. Азық-түлікке жатпайтын тауарларға баға 2,9%, ақылы қызмет көрсету - 2,7% өсті (1-график).

1-график

Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

Соңғы жылдары азық-түлік тауарлары арасында баға өсуінің ең жоғары қарқынын көрсеткен және инфляцияға айтарлықтай теріс ықпал еткен бірінші кезекте көкөністер мен жемістер және ет өнімдері болды. 2007 жылы негізгі тамақ өнімдерінің барлығына бағаның өскендігі байқалды.

Бұл орайда егер шілде-тамызда барлық тауарлар бойынша бағаның өсуі байқалса, онда қыркүйекте тұтыну бағаларының өсуі бірінші кезекте нан, ұн, және күнбағыс майы сияқты азық-түлік тауарларының қымбаттауымен байланысты болды. Тұтастай алғанда 2007 жылдың 3-тоқсанында нан 31,6%-ға, бидай ұны – 23,6%-ға, күнбағыс майы – 14,7%-ға, бензин –9,5%-ға қымбат болды.

Осы тауарлардың инфляцияны қалыптастырудағы үлесі 2007 жылдың 3-тоқсанында 1,7 п.т. бағаланды, яғни көрсетілген тауарлар мен қызмет көрсетулер бағаларының өсуін есептегенде инфляция нақты 3,9%-дың орнына 2,2% болды.

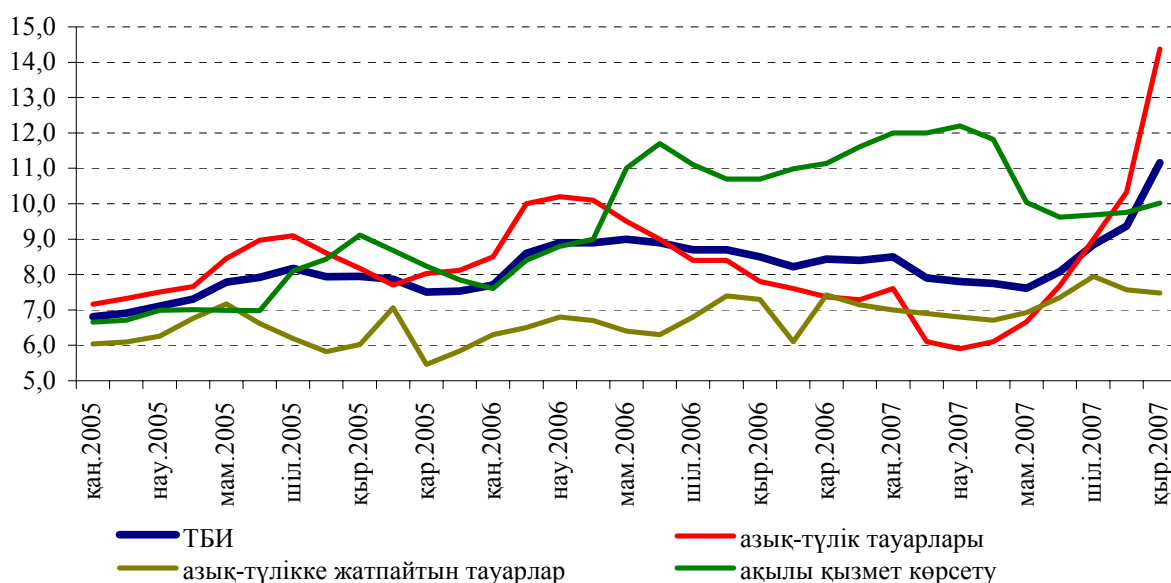
Азық-түлікке жатпайтын тауарлар арасында 2007 жылдың 3-тоқсанында бағалардың ең жоғары өсімі бензинде байқалды.

Халыққа ақылы қызмет көрсету тобында білім мекемелеріне қызмет көрсетудің, медициналық қызмет көрсетуде, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, оның ішінде газбен жабдықтау қызметінің бағалары мен тарифтері өсті.

Жылдық инфляция 2007 жылдың қыркүйегінде 11,2%-ға жетті (2006 жылғы желтоқсанда – 8,4%). Жылдық инфляция ең жоғары үлесі азық-түлік тауарларында және ақылы қызмет көрсетуде болды (2-график). Жылдық көрсетуде бағаның ең көп өсуі нанға, бидай ұнына, жұмыртқаға, ет өнімдеріне, медициналық қызметке тиесілі болды.

2-график

Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.2. Базалық инфляция

Баға деңгейінің жалпы өсуі 2007 жылдың 3-тоқсанында алдыңғы жылғы тиісті кезеңінің көрсеткіштерімен салыстыру бойынша да, сондай-ақ алдыңғы тоқсанның тиісті кезеңінің көрсеткіштерімен салыстыру бойынша да барлық әдістемемен есептелген базалық инфляция көрсеткіштерінің өсуімен қатар жүрді (3-график).

2007 жылғы шілде-қыркүйекте инфляцияның жалпы өсу қарқыны 3-базалық инфляцияның, 4-базалық инфляцияның және 5-базалық инфляцияның өсу қарқындарынан асып түсті. Осы ахуал ең басты түрде тауарлар мен қызметтер көрсетудің, олар есептеу кезінде алынып тасталса да (нан-тоқаш бұйымдары, майлар, бензин, білім беру қызметтері) жекелеген түрлерінің қымбаттауы арқылы түсіндіріледі.

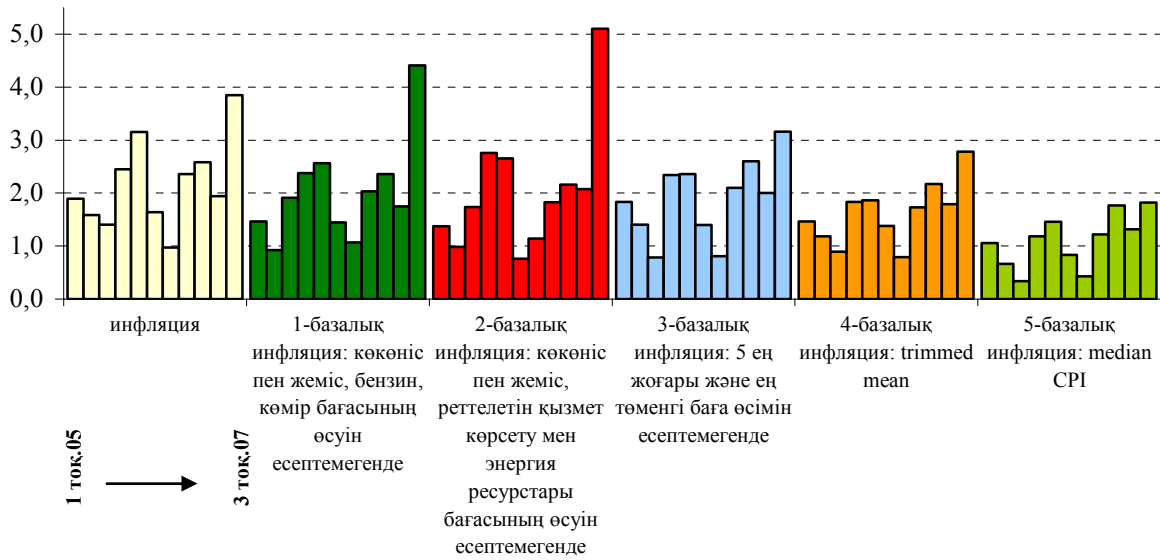
Сонымен бірге реттелетін қызметтердің жекелеген түрлеріне бағалар мен тарифтердің шамалы өсуі, сондай-ақ 2007 жылдың 3-тоқсанында жеміс-көкөніс өнімдеріне бағаның төмендеуі 1-базалық инфляция және 2-базалық инфляция көрсеткіштерінің жалпы инфляциядан жылдамырақ өсуіне ықпал етті.

Барлық әдістеме бойынша есептелген жылдық көрсетуде базалық инфляцияның өсуі 2007 жылдың 3-тоқсанында инфляциялық үдерістердің жылдамдағанын көрсетеді (4-график). Бұдан басқа 3, 4, және 5-әдістемелер бойынша есептелген, яғни тауарлар мен қызметтер көрсетудің күні бұрын белгіленген жиынтығын алып тастауды болжамайтын базалық инфляция соңғы 3 жыл бойына өсудің барынша тұрақты үрдісін

көрсетті. Сол уақытта құрамдас бөліктердің нақты тізбелері 1-базалық инфляция және 2-базалық инфляция динамикасын есептеу кезінде алынып тасталса да бір мәнді және анық көрсетілген ұзақ мерзімді үрдістерді көрсетпейді. Дегенмен олардың мәні жылдық көрсетуде өсу үстінде.

3- график

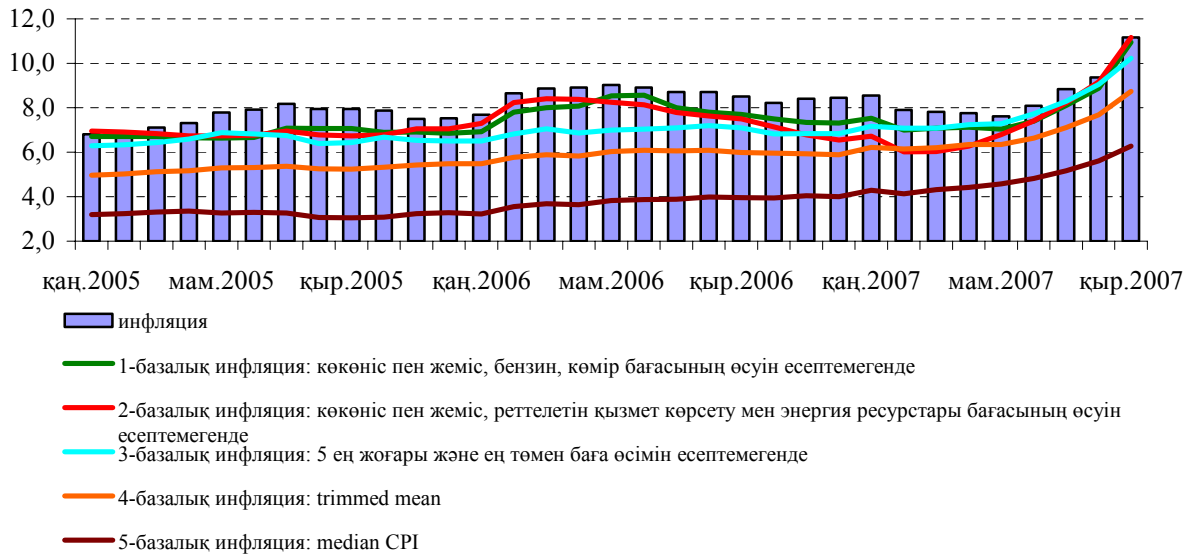
Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

4-график

Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен жылдың тиісті айына %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

Инфляцияның өсу үрдісі кездейсоқ (күйзелісті) немесе маусымдық факторлармен қатар барынша күрделі себептермен қалыптасады (3. Инфляция факторларын қараңыз).

2.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар

2.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар

2007 жылғы 3 тоқсанда 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстыру бойынша өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағаларының айтарлықтай өсу қарқыны байқалды. Мәселен, бағаның өсуі 2006 жылдың 3-тоқсанындағы 2,7% қарағанда 9,0%-ды құрады. Өндірілген өнім 9,4% қымбат болды, бұған ең алдымен, аралық тұтыну өнімдерінің 10,0% қымбаттауы себепші болды. Өндіріс құралдарының бағасы 6,0%, тұтыну тауарларының бағасы - 3,2% қымбат болды, Өнеркәсіп онымын өндіруші кәсіпорындардың өндірістік сипаттағы қызмет көрсетудің бағасы 1,6% артты.

2007 жылғы шілде – қыркүйекте тау-кен өнеркәсібі кәсіпорындарының бағасы 11,1% өсті (2006 жылғы 3-тоқсанда өсу – 2,7%). Өндірушілердің бағалары өсуінің бірден бір себебі энергия тауарларына бағаның жоғарылауы болды. Мысалы, 2007 жылғы 3 тоқсанда мұнай өндірудегі бағаның өсуі 13,1% (2006 жылдың тиісті кезеңінде – 2,7%) болды, газ конденсатының бағасы 9,4% (6,4%) өсті. Тұтастай алғанда, өндірушілердің энергия ресурстары 2007 жылғы шілде – қыркүйек аралығындағы кезеңде 11,3% қымбаттады, 2006 жылдың тиісті кезеңінде өсу 3,0% болды.

Өңдеу өнеркәсібіндегі бағалардың өсуі 6,6% болды, ең алдымен металл бағасына қатысты қалыптасып отырған бағалық ахуалдың әсерінен: қара металдар прокатының бағасы 8,3% өсті. Республика кәсіпорындарында өндірілген тамақ өнімдері 24,0%, құс еті - 11,8%, сүт өнімдері - 10,1% өсті. Мұнай өнімдері 7,1% қымбаттады.

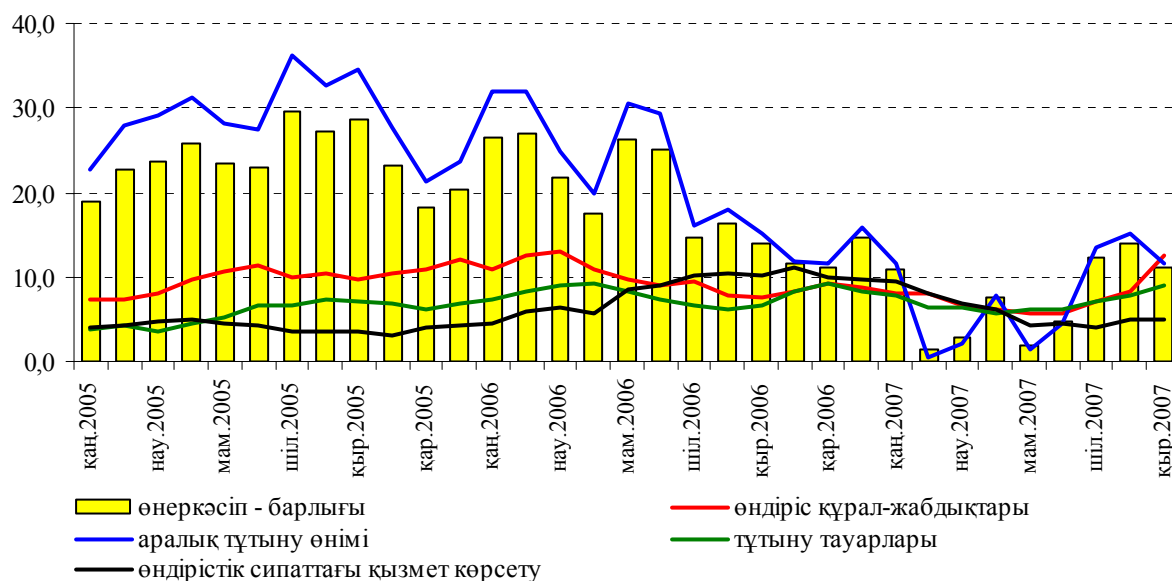
Электр энергиясын, газ және су өндірудегі және бөлудегі бағалар мен тарифтер 2007 жылғы 3 тоқсанда 1,8% өсті (2006 жылғы 3 тоқсанда - 0,9%).

Бұл орайда өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындардың баға динамикасы жылдық көрсетуде жоғарылау сипатында болды. Егер 2007 жылдың басында баға динамикасы түрлі бағыттағы үрдісте болса, 3 тоқсанда өнеркәсіп өнімінің бағасы жылдық көрсетуде тұрақты өсе бастады.

2007 жылғы қыркүйекте өнеркәсіп өндірісіндегі бағаның жылдық өсуі 2007 жылғы маусымдағы 4,8%-дан ұлғайып, 11,2% болды. Бұл орайда жылдық көрсетуде өндіріс құралдарына баға 2007 жылғы маусымдағы 5,7%-дан 2007 жылғы қыркүйекте 12,5% дейін өсті, осы кезеңде аралық тұтыну өнімі – 4,6%-дан 11,7%-ға дейін, тұтыну тауарлары 6,1%-дан 9,0%-ға дейін, өндірістік сипаттағы қызмет көрсету бағасы 4,5%-дан 5,0%-ға дейін өсті (5-график).

5-график

Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

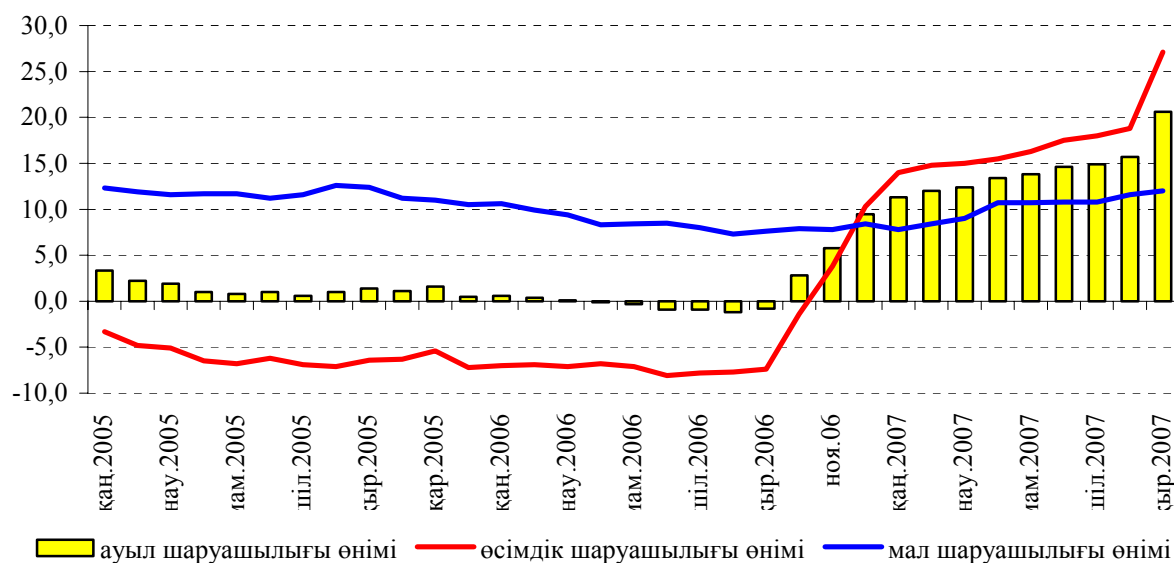
2.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар

2007 жылғы 3-тоқсанда ауыл шаруашылығы өнімін өндірушілердің сату бағасы 5,8% өсті (2006 жылғы 3-тоқсанда – 0,6%), бұл орайда өсімдік шаруашылығы өнімі 8,3%-ға, мал шаруашылығы өнімдері бағасы 2,4%-ға өсті. 2007 жылдың 3-тоқсанында өсімдік шаруашылығы өніміне бағаның жоғарылауы дәнді дақылдардың 9,2%-ға қымбаттауымен байланысты болды. 2007 жылғы шілде-қыркүйекте мал шаруашылығы өнімі жұмыртқаның және мал еті мен құс етінің бағасының жоғары дәрежеде өсуі арқасында қымбаттады.

Жылдық көрсетуде 2006 жылғы қазанда басталған ауыл шаруашылығы өніміне бағаның өсу үрдісі жалғасты. 2007 жылғы қыркүйекте бағаның өсуі 20,6%-ға жетті (2007 жылғы маусымда – 14,6%). Бұл ретте мал шаруашылығы өнімі 12,0%-ға (2007 жылғы маусымда – 10,8%), өсімдік шаруашылығы өнімі 27,1%-ға қымбаттады (17,5%) (6-график).

6-график

Ауыл шаруашылығы өнімі бағасы индексінің динамикасы (өткен жылғы тиісті айға %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі

Кәсіпорындарға жүргізілген пікіртерім 2007 жылғы 3-тоқсанда өткен тоқсанмен салыстырғанда дайын өнімге сұраныстың кейбір азайғанын көрсетті. Бірмезгілде тұрақты сұранысқа ие кәсіпорындардың үлесі (51,7%-дан 50,0%-ға дейін) азайып, дайын өнімге сұраныстың ұлғайғанын пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың 36,8% атап өтті (2007 жылғы 2-тоқсанда – 37,8%). Тиісінше, өнімге сұраныс азайған кәсіпорындардың үлесі – 9,2%-дан 11,9%-ға дейін ұлғайды. Нәтижесінде дайын өнімге сұраныстың өзгеруінің диффузиялық индексі 2007 жылғы 2-тоқсандағы 64,3-тен 2007 жылғы 3-тоқсанда 62,4-ге дейін жетті.

2007 жылғы 4-тоқсанда пікіртерімге қатысқан кәсіпорындардың 29,5%-ы сұраныстың ұлғаюын күтуде, дайын өнімге сұраныстың азаюын кәсіпорындардың 10,5%-ы ғана күтуде. Нәтижесінде 2007 жылғы 4-тоқсанда индекстің 59,5 дейін төмендеуі жалғасады (7-график).

Пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың дайын өнімдерінің және өндіріс барысында пайдаланылатын шикізат пен материалдардың бағасына қатысты ахуал инфляциялық үрдістердің болуымен және инфляциялық күтулердің сақталуымен сипатталуда.

2007 жылғы 3-тоқсанда дайын өнім бағасының өскенін кәсіпорындардың 40,5% атап көрсетті (2007 жылғы 2-тоқсанда – 31,4%). Өнімдеріне баға төмендеген кәсіпорындардың саны аз ғана төмендеді – 2,6%-ға дейін (2007 жылғы 2-тоқсанда – 3,5%). Осының салдары ретінде дайын өнімге бағаның өзгеруінің диффузиялық индексінің 2007 жылғы 2-тоқсанда 63,9-бен салыстырғанда 69,0 дейін артты.

2007 жылғы 4-тоқсанда дайын өнімге бағаның өзгеруінің диффузиялық индексінің 67,0 дейін төмендеуі күтіледі, бұл өнімдеріне бағаның өсуі болжанатын кәсіпорындар үлесінің азаюына және өздерінің дайын өніміне тиісінше 35,9%-дан 2,0%-ға дейін бағаның төмендеуіне байланысты (7-график).

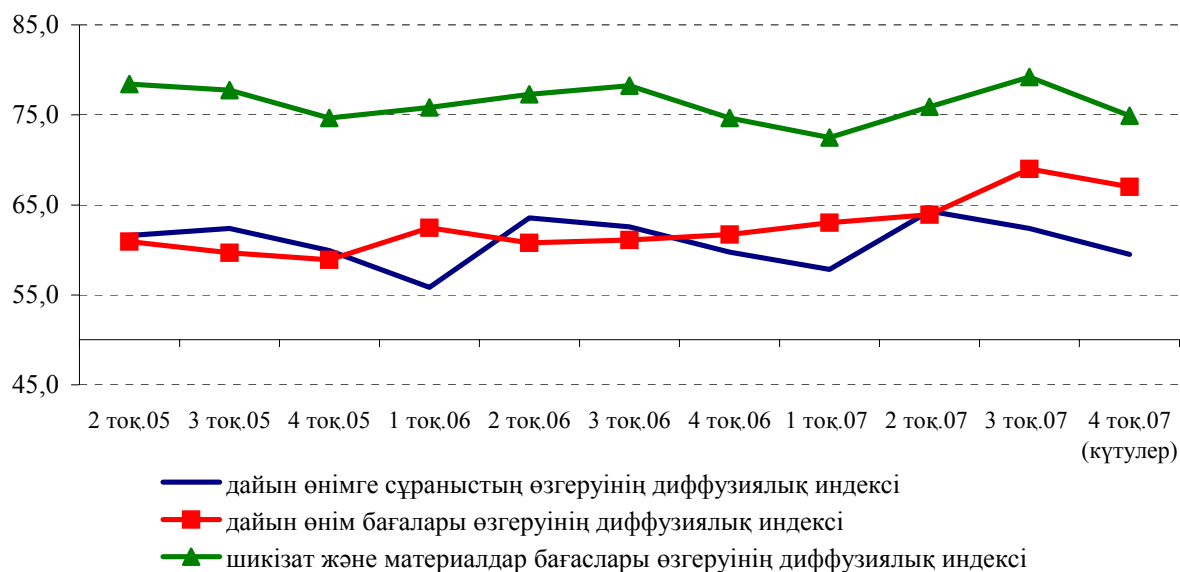
2006 жылғы 4-тоқсанда байқалған шикізат және материалдар бағасы өсуінің бәсеңдегені 2007 жылғы 3-тоқсанда олардың өсуімен ауысты. Сауал жүргізілген

кәсіпорындардың 23,6% баға тұрақтылығы туралы мәлімдеді, алдыңғы тоқсанда олардың үлесі 28,8% болды, бағаның өсуін көрсеткен кәсіпорындардың үлесі 61,3% - 67,1% дейін ұлғайды. Шикізат пен материалдарға бағалардың төмендеуін атап өткен кәсіпорындардың үлесі 1,3%-дан 1,2%-ға дейін шамалы азайды. Нәтижесінде шикізат және материалдар бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі 79,2 дейін жоғарылады.

2007 жылғы 4-тоқсанда шикізат және материалдар бағасының өсуін күтетін кәсіпорындардың үлесі 57,9% дейін азаяды, бағаның төмендеуін күтетін кәсіпорындардың үлесі 0,5% құрайды. Осының салдары ретінде диффузиялық индекстің 74,9 дейін төмендеуі күтіледі (7-график).

7-график

Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Осылайша, сауал жүргізілген кәсіпорындардың бағаның бұдан әрі өсуіне қатысты күтулері теріс көрсеткіште қалуда. Бұл туралы мәні 50 деңгейінен айтарлықтай асып түсетін тиісті диффузиялық индекстер куәландырады.

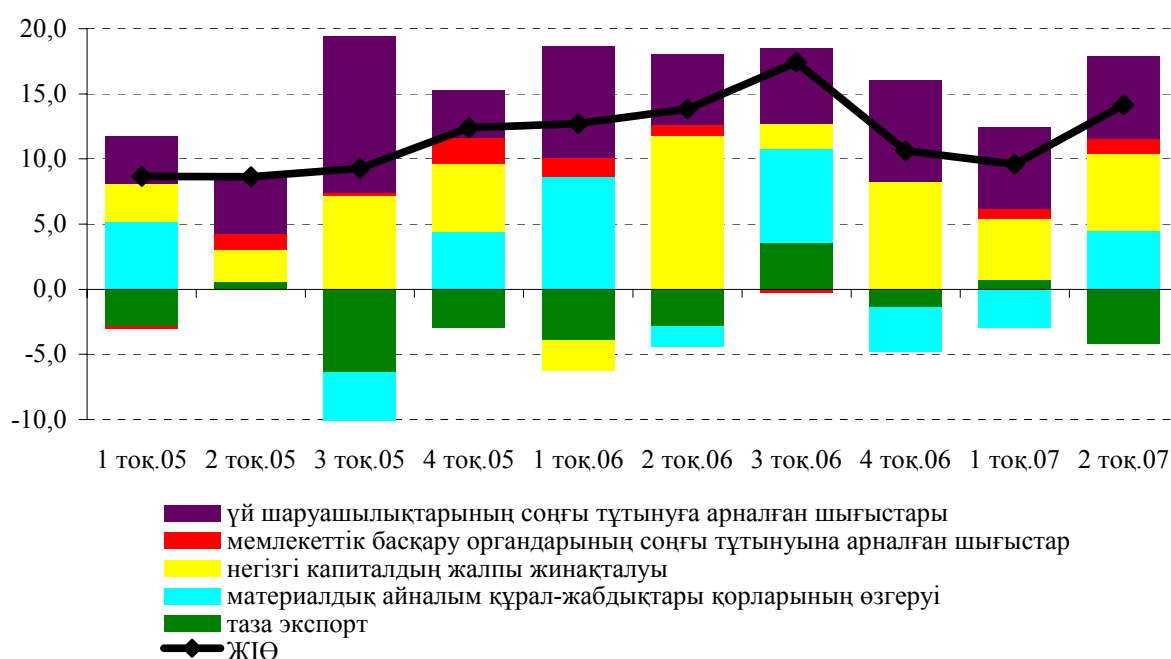
3. Инфляция факторлары

3.1. Жиынтық сұраныс

Екі тоқсан бойы ЖІӨ-нің нақты өсу қарқыны бәсеңдегеннен кейін 2007 жылдың 2-тоқсанында ЖІӨ өсуі жылдамдады. 2006 жылдың тиісті тоқсанымен салыстырғанда ол баға бойынша 14,2% ұлғайды (2007 жылғы 1-тоқсанда – 9,6%). Жылдамдаудың басты себебі материалдық айналым қаражаты қорларының өсуі болды. Сондай-ақ 2 тоқсан қатарынан үй шаруашылығын тұтынуға және мемлекеттік басқару секторына шығыстардың жылдам өсуін атап өтуге тиіспіз. (8-график).

8-график

Жиынтық сұраныс құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіне үлесі, %-бен

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

ЖІӨ өсуіне негізгі салымды үй шаруашылығын түпкілікті пайдалану шығыстары және 2007 жылдың 2-тоқсанында 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда өсуі тиісінше 11,5% және 21,9% бағаланатын негізгі капиталдың жалпы қорлануы қамтамасыз етуді жалғастыруда.

3.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс

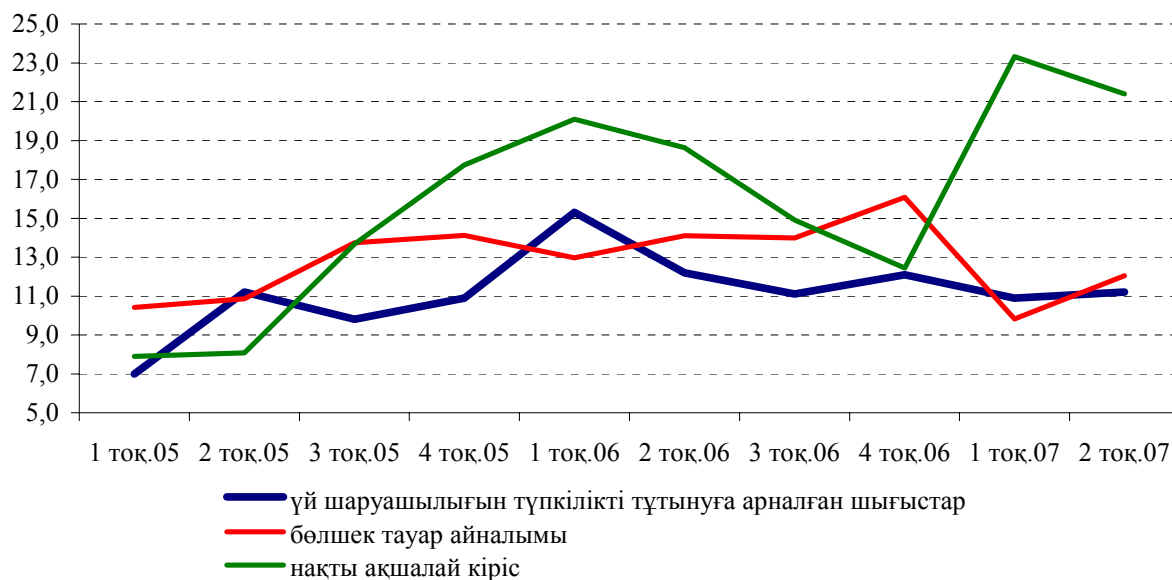
2007 жылдың 2-тоқсанында 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда үй шаруашылығын түпкілікті тұтыну шығыстары 11,5%-ға ұлғайды (2007 жылдың 1-тоқсанында –10,9%).

Үй шаруашылығын тұтынудың ұлғаюына халықтың кірістері өсуінің жалғасуы ықпал етті. 2007 жылдың 2-тоқсанының қорытындысы бойынша жан басына номиналды ақшалай кіріс 2006 жылдың 2-тоқсанымен салыстырғанда 30,9% өсті, нақты көрсетуде 21,4% (2007 жылдың 1-тоқсанында – 23,3%).

Соның салдарынан жеке тауар айналымының өсуі 2007 жылдың сәуір-маусымында 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 12,0% бағаланды (2007 жылдың 1-тоқсанында – 9,8%) (9-график).

9-график

Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы (өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)

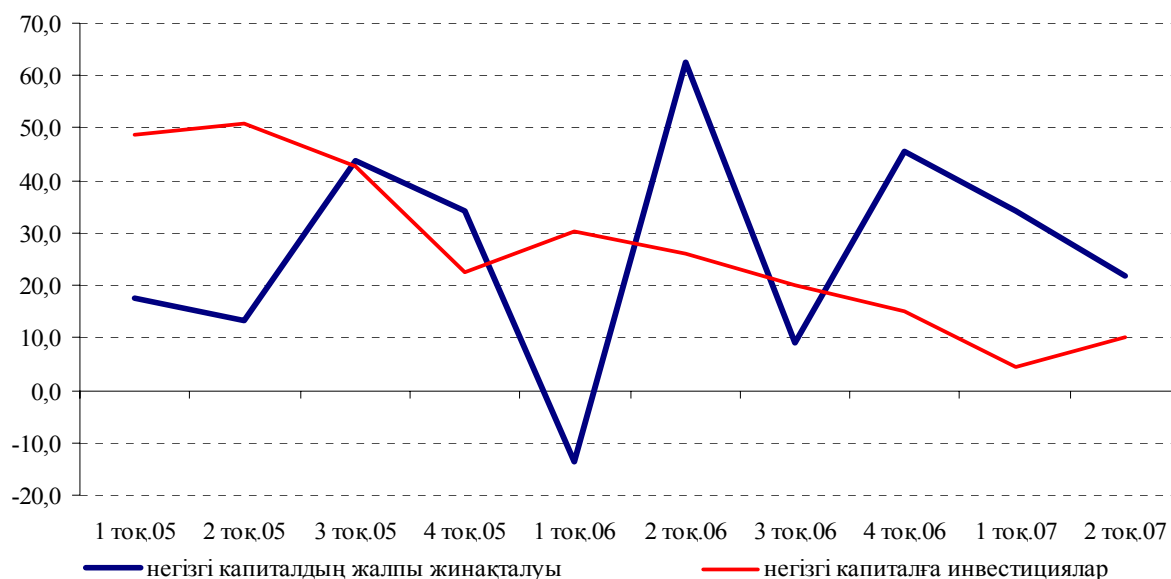

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

Үй шаруашылығын тұтынудың ұлғаюына азаматтардың тұтынушылық мақсаттарына банктердің кредиттер көлемінің өсуі ықпал еткенін атай кетуге тиіспіз. 2007 жылдың 2-тоқсанында азаматтардың тұтынушылық мақсаттарына банктердің кредиттер көлемі 2007 жылдың 1-тоқсанындағы 10,4% салыстырғанда 22,3% ұлғайды. 2007 жылдың маусымында 2006 жылдың маусымымен салыстырғанда азаматтардың тұтынушылық мақсаттарына банктердің кредиттер көлемі 2,2 есе ұлғайды.

2007 жылдың 2-тоқсаны ЖІӨ құрылымында негізгі капиталдың жалпы қорлануына шығыстардың өсу қарқынының бәсеңдеуімен сипатталды. Негізгі капиталдың жалпы қорлану көлемінің өсуі 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 21,9% бағаланады, ол 2007 жылдың 1-тоқсанында 34,1%-ға жетті. Бұл орайда негізгі капиталға инвестициялар көлемі 2007 жылдың 2-тоқсанында 2007 жылдың 1-тоқсандағы 4,5% салыстырғанда 10,2%-ға дейін ұлғайды (10-график).

10-график

Негізгі капиталға инвестицияларға шығыстардың динамикасы (өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)

Дерек көзі:Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

3.1.2. Мемлекеттік тұтыну

2007 жылдың 2-тоқсанында 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда мемлекеттік басқару органдарының түпкілікті тұтыну шығыстары баға бойынша 14,2% ұлғайды (2007 жылдың 1-тоқсанында – 12,1%).

Тұтастай алғанда 2007 жылдың 2-тоқсанында мемлекеттік бюджеттің шығыстары 719,4 млрд. теңге немесе ЖІӨ 24,3% қаржыландырылған болатын. 2006 жылдың тиісті кезеңнің көрсеткіштерімен салыстырғанда олар 1,9% ұлғайды.

Мемлекеттік бюджеттің ағымдағы шығындары 500,5 млрд. теңге сомасына қаржыландырылды, олар 2006 жылдың тиісті кезеңіне қарағанда 11,0% аз. Төмендеу Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының жұмыс істеу механизмінің 2006 жылдың 1 шілдесінен бастап өзгеруімен байланысты болды (1-қосымша бет).

2007 жылдың 2-тоқсанында мемлекеттік бюджеттің күрделі шығындары 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 45,9% ұлғайды. 2007 жылдың 2-тоқсанында бюджеттік кредиттер 18,6% төмендеді, қаржылық активтер сатып алу шығыстары 91,8% өсті.

2007 жылдың 2-тоқсанында мемлекеттік бюджеттің түсімі 726,3 млрд. теңге немесе ЖІӨ-ға 24,5% болды. Өткен жылдың тиісті кезеңінің көрсеткіштерімен салыстырғанда олар 4,2% ұлғайды. Кірістер өсімі салықтық емес түсімдердің, негізгі капиталды сатудан түсімдер көлемінің ұлғаюымен, сондай-ақ ресми трансферттермен қамтамасыз етілді.

2007 жылдың 2-тоқсанында мемлекеттік бюджеттің негізгі түсімдері салық түсімдері (76,0%) және ресми трансферттер (16,2%) болып табылды.

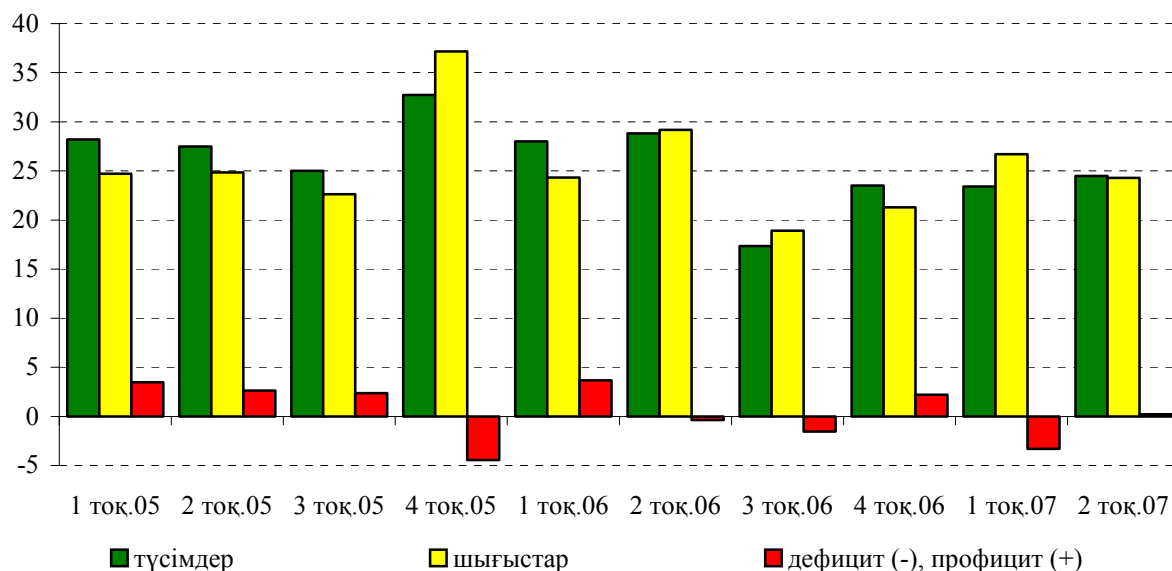
Салық түсімдері құрылымында жеке табыс салығы, қосылған құн салығы, әлеуметтік салық, акциздер бойынша түсімдер ұлғайды. Корпоративтік табыс салығы шамалы ұлғайды (1,1%), ал табиғат ресурстарын пайдаланудан түскен түсімдер 83,2% қысқарды, бұл Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының жұмыс істеу механизмінің 2006 жылдың 1 шілдесінен бастап өзгеруімен байланысты болды (1-қосымша бет).

2007 жылдың 2-тоқсанында Ұлттық қордан республикалық бюджетке 118,0 млрд. теңге сомасында кепілдік берілген трансферт алынды.

Шығыстардан түсімдердің артуы нәтижесінде мемлекеттік бюджет 2006 жылдың 2-тоқсанындағы 9,0 млрд. теңге мөлшеріндегі дефицитке карағанда 2007 жылдың 2-тоқсанында 6,9 млрд. теңге (ЖІӨ-ге 0,2%) профицитпен қалыптасты (11-график).

11-график

Мемлекеттік бюджеттің орындалуы, ЖІӨ-ге %

Дерек көзі:Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі

Үкіметтің ішкі борышы 2007 жылғы 1-маусымда 2007 жылғы наурызбен салыстырғанда 10,0%-ға 438,6 млрд. теңгеге дейін ұлғайды және ұзақ мерзімді қазынашылық облигациялар шығарылымымен қамтамасыз етілді.

Үкіметтің сыртқы борышы 2007 жылғы 2-тоқсанда 20,4%-ға, 1,4 млрд.АҚШ долл. дейін қысқарды. Сыртқы борыштың төмендеуі Қазақстан еурооблигациясын 350 млн.АҚШ доллары сомасына өтеумен қамтамасыз етілді.

1-қосымша бет

Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының жұмыс істеу механизмінің өзгеруі

2006 жылғы 1 шілдеде күшіне енген жаңа механизмге сәйкес Ұлттық қорды қалыптастырудың көздері мыналар болып табылады:

1) Ұлттық қорға жіберілетін бюджетке түсімдер мыналардан тұрады:

- мұнай секторының кәсіпорындарынан түскен тікелей салықтар, оған мыналар жатады: корпоративтік табыс салығы, қосылған құн салығы, роялтилер, бонустар, өнімді бөлу бойынша үлес, экспортталатын өңделмеген мұнайға рент салығы, газ конденсаты;

- республикалық меншіктегі және тау-кен өндіру мен өңдеу салаларына жататын мемлекеттік мүлікті жекешелендіруден түскен түсімдер;

- ауыл шаруашылығына арналған жер учаскелерін сатудан түскен түсімдер;

2) Ұлттық қорды басқарудан түскен инвестициялық кірістер;

3) Қазақстан Республикасының заңнамасымен тыйым салынбаған өзге де түсімдер мен кірістер.

Бұл ретте түсімдердің осы түрлері мемлекеттік бюджеттің не кірістік, не шығыстық бөліктеріне әсерін тигізбей-ақ Ұлттық қорға тікелей есептеледі.

Ұлттық қор:

- 1) Ұлттық қордан республикалық бюджетке бюджеттік бағдарламаларды (шағын бағдарламаларда) іске асыруға арналған кепілдік берілген трансферт түрінде;
- 2) Ұлттық қордан республикалық бюджетке Қазақстан Республикасының Президенті айқындайтын мақсаттарға берілетін мақсатты трансферттер түрінде;
- 3) Ұлттық қорды басқаруға және жыл сайын аудит өткізуге байланысты шығыстарды жабуға жұмсалады.

3.1.3. Сыртқы сектор

– Әлемдік бағалар

2007 жылдың 3-тоқсанында әлемдік нарықтардағы ахуал азық-түлік тауарларының қымбаттауымен сипатталды. Бағаның негізгі өсуі дәнді дақылдар және өсімдік майы сияқты тауарлардан байқалды.

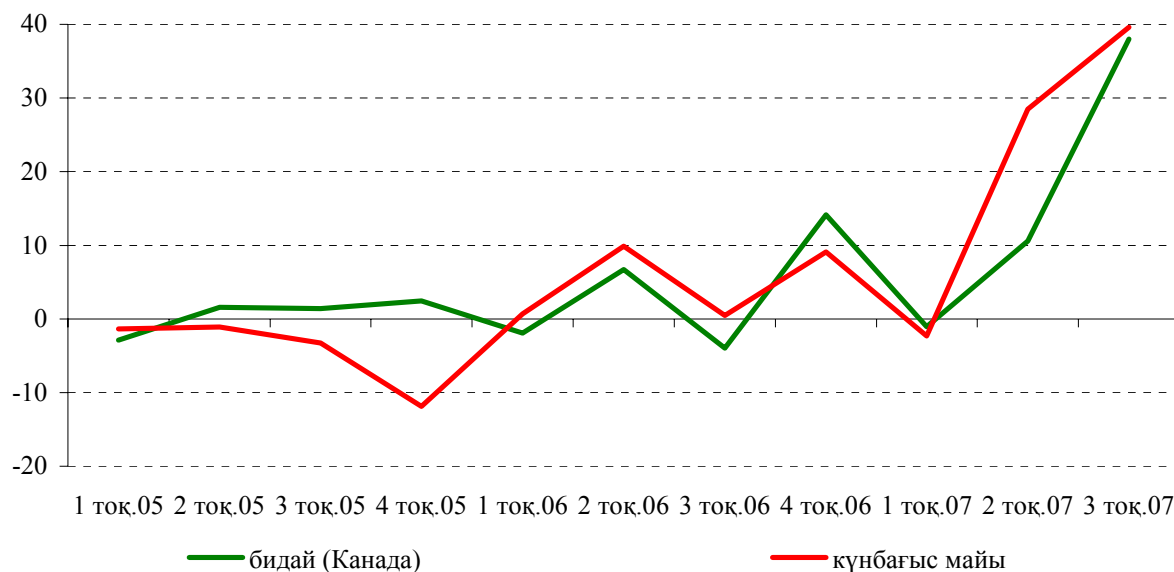
Негізгі дәнді дақылдар өндіруші елдердегі астық өнімділігінің төмендігі, өсімдік шикізатынан (биоэтанол) отынның баламалы түрлерін әлемдік өндірудің өсуі тиісті тауарлардың әлемдік нарықтағы ұсыныстар көлемінің қысқаруына әкеліп, оларға бағаның өсуіне жеткізді.

Сөйтіп, Халықаралық Валюта Қорының деректері бойынша бидайға әлемдік баға (Канада) 2007 жылдың 3-тоқсанында 38,0% өсті (12-график).

Әлемдік нарықтарда өсімдік майына сұраныстың айтарлықтай өсуі, сондай-ақ көптеген елдерде күнбағыстың шықпай қалуына байланысты өндіріс деңгейінің төмендігі әлемдік нарықта өсімдік майларының қымбаттауына ықпал етті. Мәселен, АҚШ Ауыл шаруашылығы департаментінің деректері бойынша күнбағыс майының бағасы 2007 жылдың шілде-қыркүйегінде 39,6% өсті (12-график).

12-график

Бидай мен күнбағыс майының әлемдік бағалары индексінің динамикасы (өткен кезеңге %-бен)

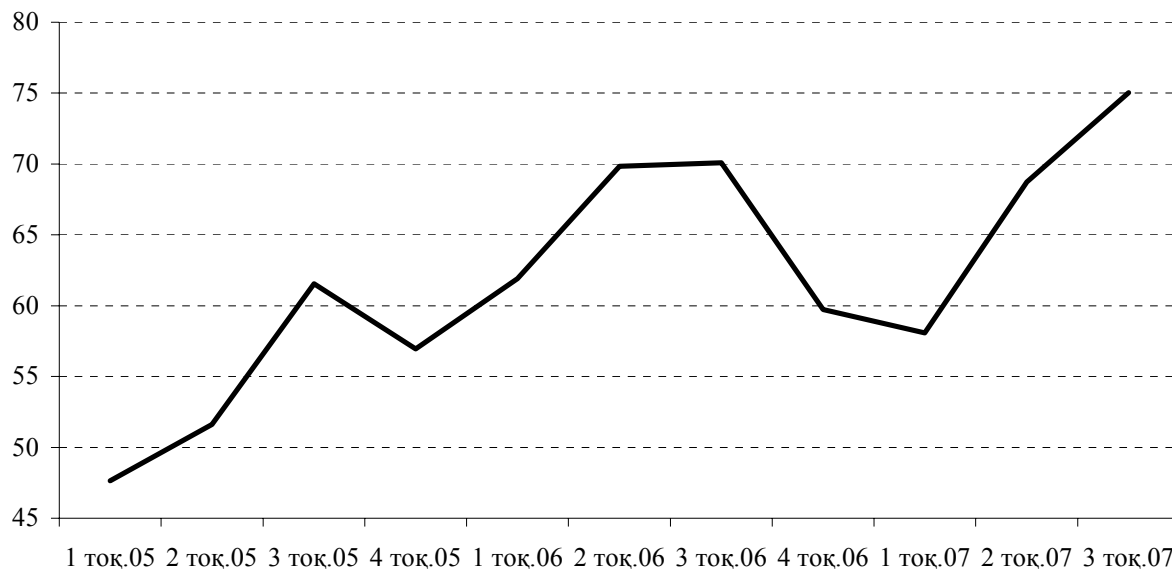

Дерек көзі: Халықаралық Валюта Қоры, АҚШ Ауыл шаруашылығы департаменті

Бұған қоса, 2007 жылдан бастап мұнайға әлемдік баға өсуінің тұрақты үрдісі байқалды. Бұл мұнайға жоғары сұраныспен, мұнай өндірісінің және өндірудің төмен деңгейімен байланысты. 2007 жылдың 3-тоқсанында Brent сұрыпты мұнайға орташа баға ХВҚ деректері бойынша 8,0% өсті және бір баррель үшін 75 АҚШ доллары болды (13-график). Сонымен бірге 2007 жылдың қыркүйегінде 2006 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда баға 23,8% өсті.

13-график

Брент сұрыпты мұнайдың әлемдік бағасының динамикасы (бір баррель үшін АҚШ долл.)

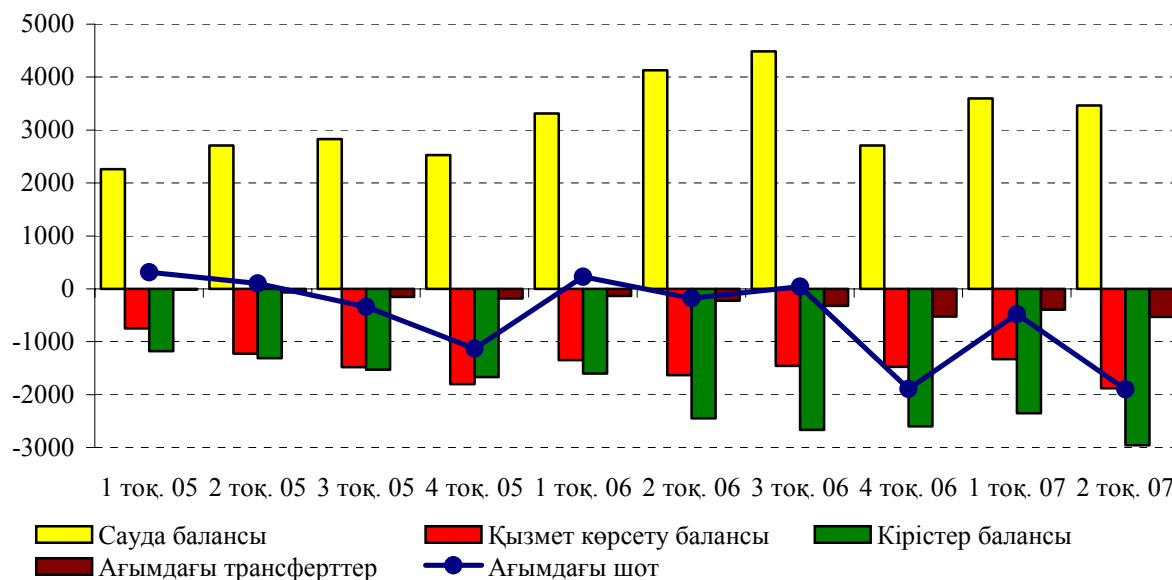
Дерек көзі: Халықаралық Валюта Қоры

– Төлем балансы

2007 жылдың 2-тоқсанында төлем балансының ағымдағы операциялар шоты 1,9 млрд. АҚШ долл. дефицитпен қалыптасты (14-график).

14-график

Ағымдағы операциялар шотының балансы, млн. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Ағымдағы төлемдер ағымдағы түсімдермен салыстырғанда қарқынды өсуде, бұл орайда айтарлықтай өсу төлемдердің барлық құрамдас бөліктері бойынша болды. Тауарлар экспортынан түсімдер 2007 жылдың 2-тоқсанында 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстыру бойынша 17,9% ұлғайды, тауар импортына шығыстар 41,8% болды. Бұл орайда сауда балансы 16,5% төмендеп, профицитті – 3,4 млрд. АҚШ долл. болып қалуда. Қызметтер көрсету балансының дефициті 2,4 млрд. АҚШ долл. дейін 17,5% ұлғайды, кірістер балансының дефициті 2,9 млрд. АҚШ долл. дейін 19,5% ұлғайды. Ағымдағы трансферттер бойынша резидент еместерге төлемдер 2,4 есе ұлғайып, 0,5 млрд. АҚШ долл. болды.

Егер ағымдағы шығыстардың өсу қарқыны ағымдағы түсімдердің өсу қарқынынан алға кетсе, онда қаржылық шот операциялары бойынша оң баланстың ең басты түрде банктердің сыртқы қарыз алу көлемдерінің ұлғаюы есебінен кеңейгені байқалды.

2007 жылдың 2-тоқсанында қаржылық шот операциялары бойынша ресурстардың таза түсуі 4,8 млрд. АҚШ долл. болды, ол 2006 жылдың 2-тоқсанындағы көлемнен 64,1% көп. 2006 жылдың 2-тоқсанымен салыстырғанда резиденттердің шетелдік активтерінің өсуі 3,9 млрд. АҚШ долл. болды, ал резиденттердің сыртқы міндеттемелері 6,9 млрд. АҚШ долл. өсті, оның 4,9 млрд. АҚШ долл. жуығын банк секторы міндеттемелерінің өсімі құрады.

Экспорттық кірістердің ұлғаюы және сыртқы заемдардан елге қаражаттың елеулі түсуі шетелдік валюта ұсынысының сұраныстан артуымен байланысты болды. Төлем балансының операциялары бойынша оң сальдо 2007 жылдың 2-тоқсанында 837,9 млн. АҚШ долл. болды (2006 жылдың 2-тоқсанында 1,9 млрд. АҚШ долл.).

– Сауда талаптары және нақты тиімді айырбас бағамы

2007 жылдың 2-тоқсанында сауда талаптарының жиынтық индексі 2006 жылдың 2-тоқсанындағы осындай көрсеткіштен 8% төмен болды, оның ішінде еуроаймақпен – 17% төмен және Ресеймен – 4%-ға жоғары.

1-кесте

Баға индекстерінің және сауда талаптарының өзгеруі (өткен жылғы тиісті кезеңіне %-бен)

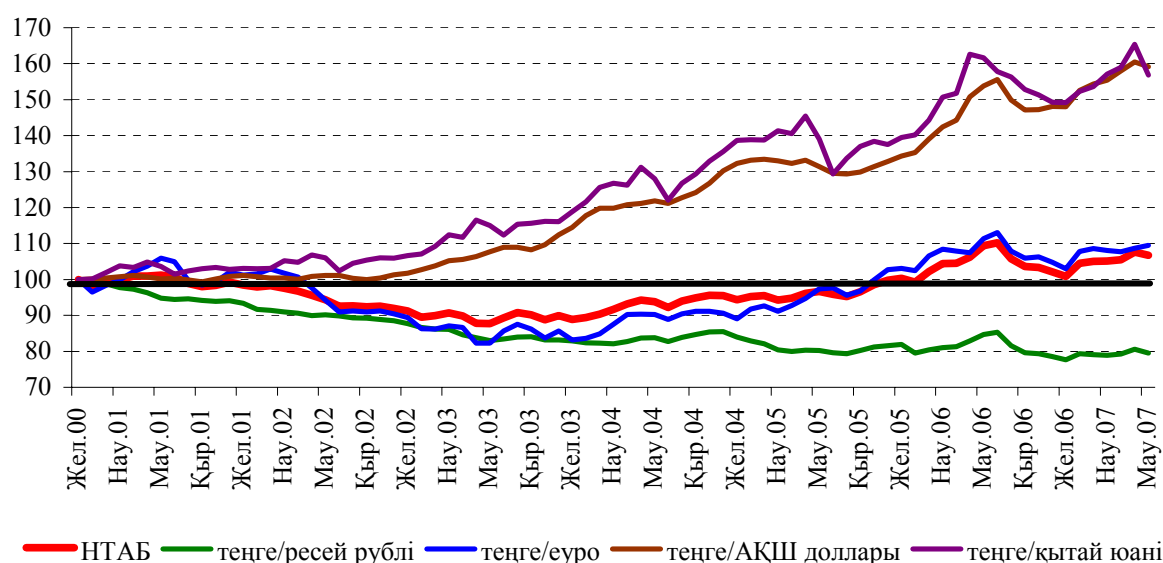
	1-т.06	2-т.06	3-т.06	4-т.06	1-т.07	2-т.07
Экспорттық бағалар	36	27	33	13	6	8
Импорттық бағалар	11	15	21	16	19	18
Сауда талаптары	22	11	10	-3	-10	-8
оның ішінде:						
Еуроаймақ елдері						
Экспорттық бағалар	43	33	40	13	5	2
Импорттық бағалар	12	11	20	20	28	22
Сауда талаптары	28	20	17	-6	-18	-17
Ресей						
Экспорттық бағалар	1	-13	4	0	0	19
Импорттық бағалар	9	16	17	16	15	14
Сауда талаптары	-7	-25	-11	-13	-13	4

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2007 жылдың 2-тоқсанының қорытындысы бойынша өткен кезеңмен салыстырғанда теңгенің нақты тиімді айырбас бағамының индексі 1,6% нығайды. Сонымен бірге ТМД елдерінің валюталар қоржынында теңге 1,3%-ға, басқа елдердің валюталары қоржынында теңге 1,7%-ға нығайды. Теңге АҚШ долларына қатынасы бойынша нақты көрсетуде 3,3%, еуроға – 0,5%, ресей рубліне –0,9% нығайды (15-график).

15-график

Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері (2000 жылғы желтоқсан = 100%)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Теңге бағамының салыстырмалы түрде өзгеруінің қазақстандық өндірушілердің бәсеке қабілеттілігіне теріс ықпалының әлуеті және сауда балансының энергия тасымалдағыштардың әлемдік бағасының төмендеуіне әлсіреуі елеулі түрде сыртқы сауда операцияларының елдік және тауарлық құрылымымен шектеледі. Еуропа және доллар аймағы елдерімен саудада мұнай және басқа да шикізат тауарлары, яғни бағамның салыстырмалы түрдегі өзгеру ықпалына неғұрлым аз ұшыраған тауарлар экспорты басым. Ресей Федерациясымен сауда құрылымында валюта бағамының салыстырмалы түрде өзгеруіне неғұрлым сезімтал тауарлар тобы басым түседі.

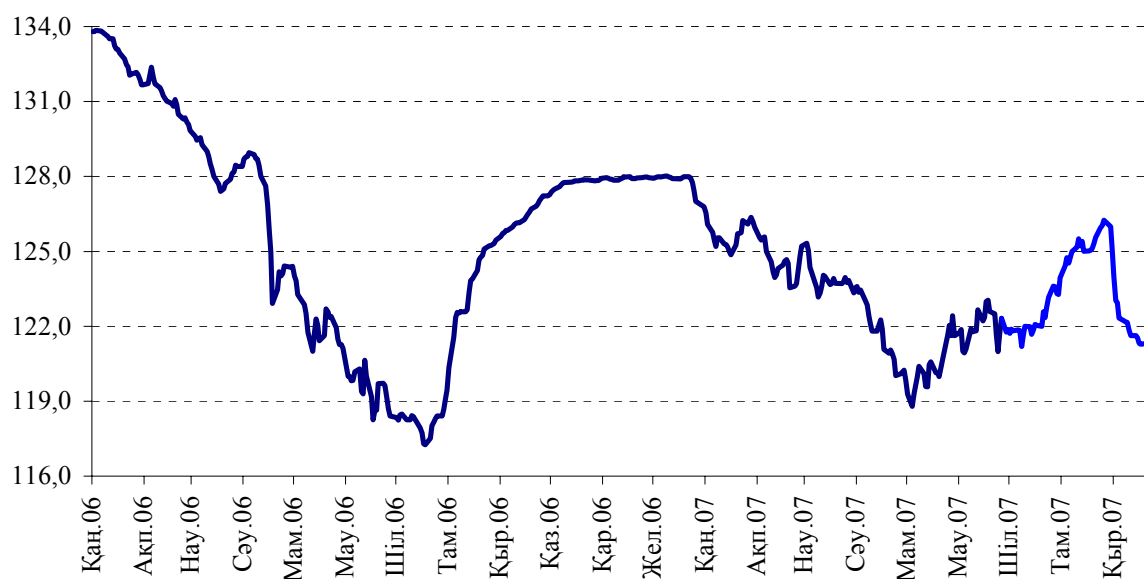
– Теңгенің номиналдық айырбас бағамы

2007 жылғы 3-тоқсанда теңге бағамының АҚШ долларына қатысты динамикасы түрлі бағыттағы үрдістермен сипатталды. Тұтастай алғанда, тоқсанның қорытындысы бойынша теңге бағамы АҚШ долларына қатысты 122,31 теңге/1 АҚШ долл. 120,96 теңге/1 АҚШ долл. 1,1% дейін нығайды.

2007 жылғы 3-тоқсанда теңгенің орташа алынған айырбас бағамы 2007 жылғы 2-тоқсандағы көрсеткішпен салыстырғанда 1,5% әлсіреп, бір АҚШ доллары үшін 123,28 теңге болды. Тоқсан ішінде теңге АҚШ долларына қатысты 1 АҚШ доллары үшін 120,96 теңге – 126,25 теңге аралығында өзгерді (16-график).

16-график

Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

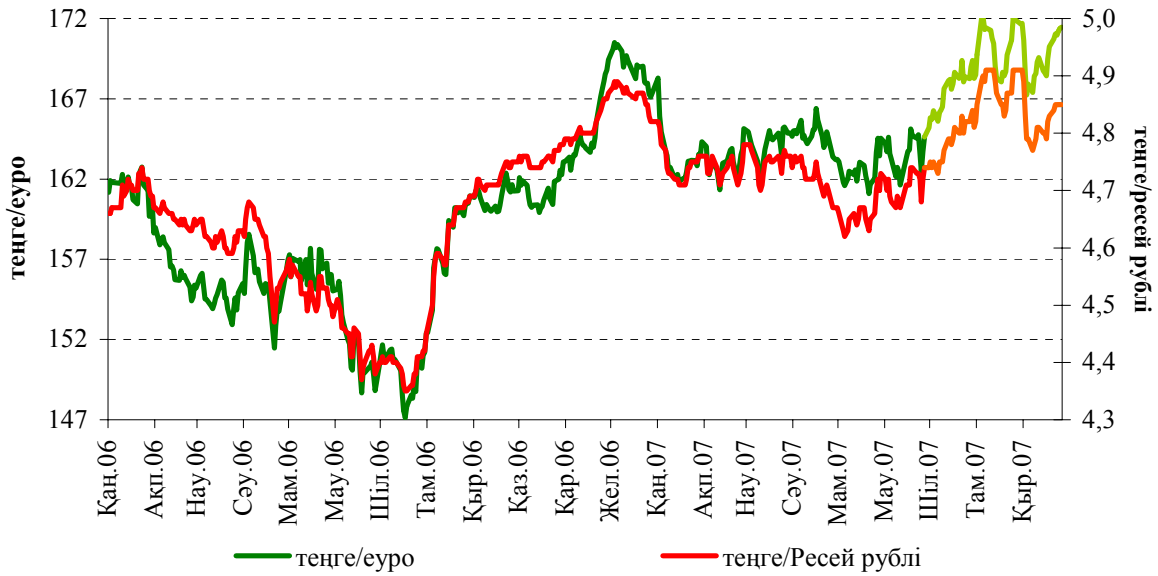
Қыркүйекте теңге АҚШ долларына қатысты едәуір номиналдық нығайды (4,2%), ал шілдеде және тамызда теңгенің әлсірегені байқалды (тиісінше 1,0% және 2,2%).

Еуромен және ресей рублімен мәмілелердің көлемі ішкі валюта нарығының биржалық бөлігінде шамалы ғана болғандықтан, теңгенің осы валюталарға қарағандағы бағамы АҚШ долларына қатысты кросс-бағамның негізінде есептеледі. Тиісінше, теңге бағамының еуроға және ресейлік рубльге қатысты динамикасы теңге бағамының АҚШ долларына қатысты динамикасымен, бірыңғай еуропалық валютаның халықаралық қаржы нарығындағы ахуалымен және Ресей Орталық Банкінің ресей рублінің валюталар қоржынына қатысты айырбас бағамы жөніндегі саясатымен айқындалды.

2007 жылғы 3-тоқсанда теңгенің еуроға және ресей рубліне қатысты ресми бағамы тиісінше 4,2% және 2,3% әлсіреді (17-график).

17-график

Теңгенің еуроға және ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы

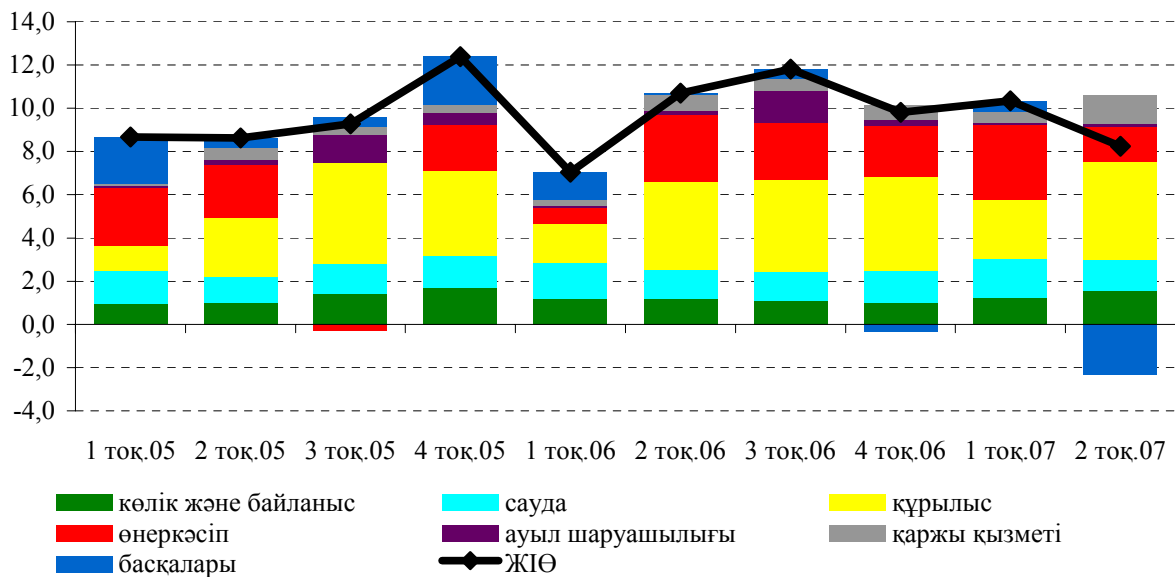
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.2. Өндіріс

2007 жылдың 2-тоқсанында ЖІӨ көлемі ағымдағы бағалармен 3059,0 млрд. теңге болды. Нақты ЖІӨ өсуі 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 8,2% бағаланды. Өткен тоқсанның көрсеткіштерімен салыстырғанда ЖІӨ өсуі бәсеңдеді, бұл өнеркәсіптегі және саудада өндіріс көлемінің өсу қарқынының қысқаруымен байланысты (18-график).

18-график

Нақты жалпы ішкі өнімнің өсуі (өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

Нақты ЖІӨ-нің өсуіне экономиканың құрылыс, сауда және қаржылық қызмет сияқты салалары айтарлықтай роль атқарды, олардың екінші тоқсанда ЖІӨ-нің өсуіне жиынтық салым 88,4% бағаланды. Өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығының үлесіне 21,1% тиесілі.

3.3. Еңбек нарығы

3.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық

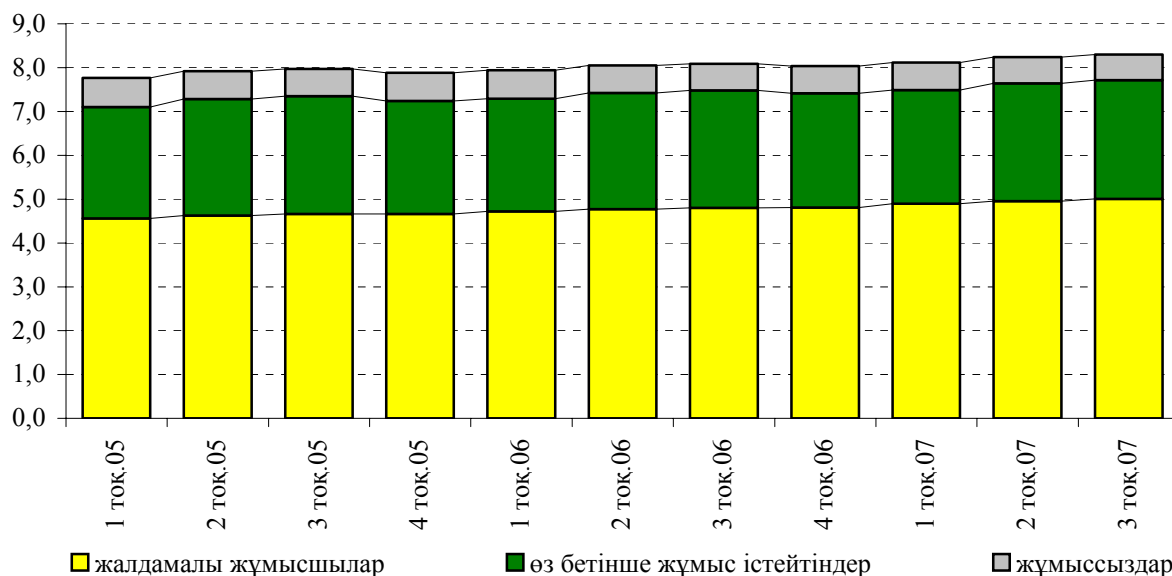
2007 жылдың 3-тоқсанында экономикада жұмыспен қамтылғандардың өсуі жалғасты. Олардың саны 7,7 млн. адам болды, ол 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 3,1% көп. Жалдамалы қызметкерлер саны 5 млн. адам, ал өз бетінше жұмыс істейтіндер саны – 2,7 млн. адам болды, ол 2006 жылдың тиісті кезеңіне қарағанда 4,3% және 0,9% көп.

Жалдамалы қызметкерлер құрылымында мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдарда 4 млн. адам (жалданып жұмыс істеушілердің 80,7%-ы), жеке тұлғаларда – 0,6 млн. адам (11,6%), шаруа (фермерлік) қожалықтарды – 0,4 млн. адам (7,7%) жұмыс істеді. Ірі және орта кәсіпорындарда 2,9 млн. адам жұмыспен қамтылды (жалданып жұмыс істеушілердің жалпы санының 57,3%-ы), 2006 жылдың тиісті кезеңіне қарағанда 5,6% көп.

2007 жылдың 3-тоқсанында жұмыссыздардың саны 583,9 мың адам болды және өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 3,8% қысқарды (19-график).

19-график

Экономикалық белсенді халықтың құрылымы, млн. адам

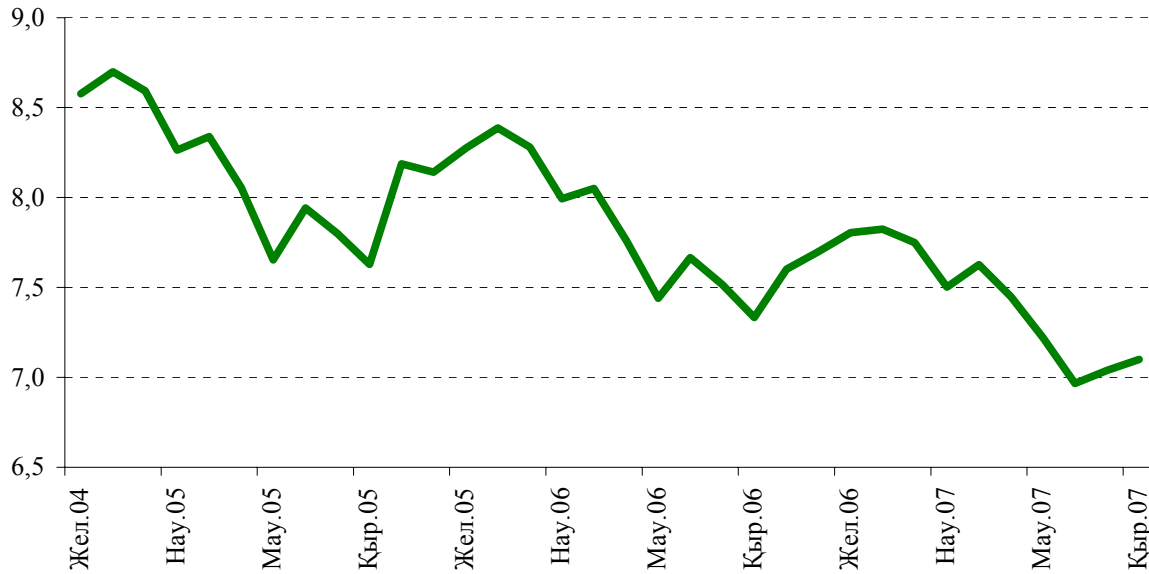

Дерек көзі Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2007 жылдың 3-тоқсанында жұмыссыздық деңгейі өткен тоқсандағы 7,3% төмендеп, 7,0% деңгейінде қалыптасты (20-график).

20-график

Нақты жұмыссыздық деңгейі, %-бен

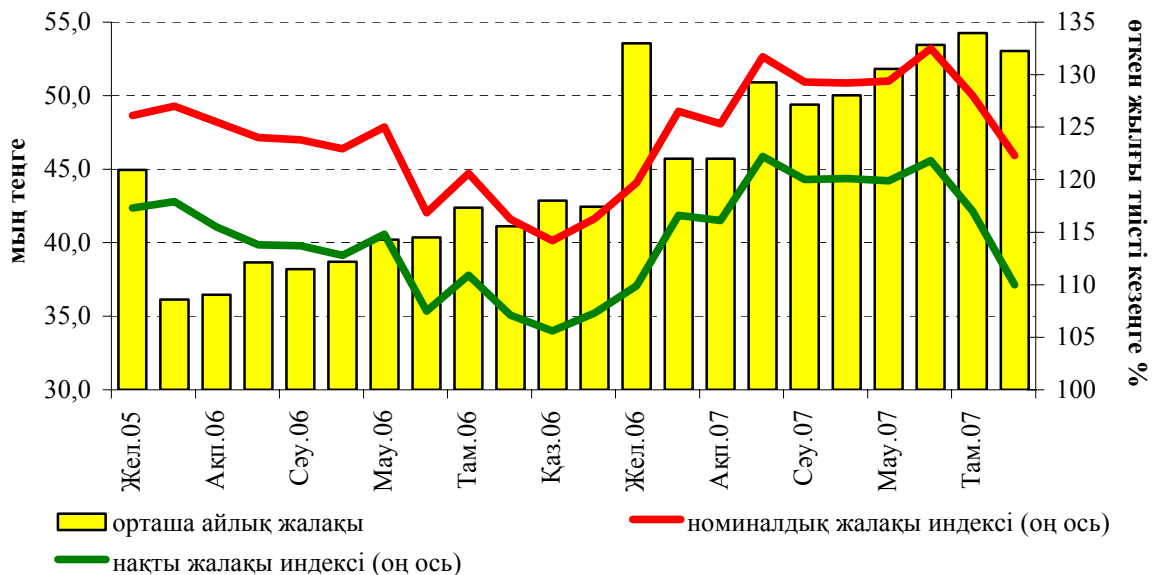
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

3.3.2. Жалақы және өнімділік

2007 жылдың 3-тоқсанында жалақының өсу қарқыны күрт бәсеңдеді. 2007 жылдың қыркүйегінде бір қызметкердің номиналды жалақысы 53,0 мың теңге болды және 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда номиналдық көрсетуде - 22,3%, ал нақты -10,0% ұлғайды (21-график).

21-график

Жалақы динамикасы

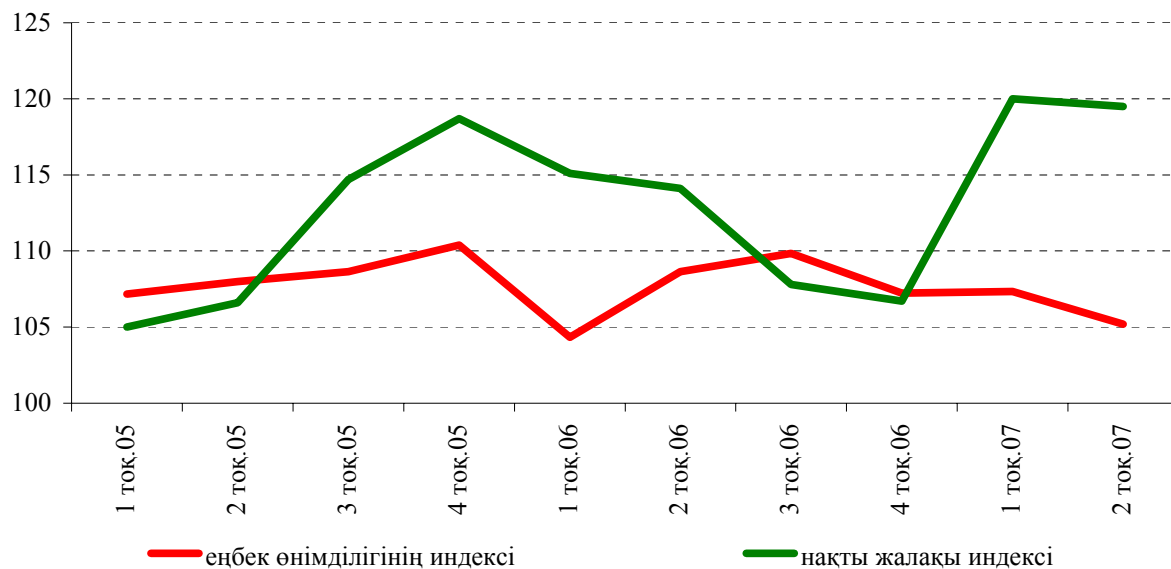
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

ЖІӨ өсуінің жоғары қарқынына қарамастан еңбек өнімділігінің жоғарылауы айтарлықтай дәрежеде экономикада жұмыспен қамтылудың ұлғаюымен шектеледі.

ЖІӨ өсуінің бәсеңдеуі 2007 жылдың 2-тоқсанында жұмыспен қамтылудың өсуінің жылдамдауы аясында еңбек өнімділігінің өсу қарқынының төмендеуіне әкелді. Бұдан басқа, нақты жалақының өсу қарқынының еңбек өнімділігінің өсу қарқынынан асып түсуі негізгі инфляциялық факторлардың бірі болып қалуда (22-график).

22-график

**Еңбек өнімділігінің динамикасы
(өткен жылғы тиісті айға %-бен)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

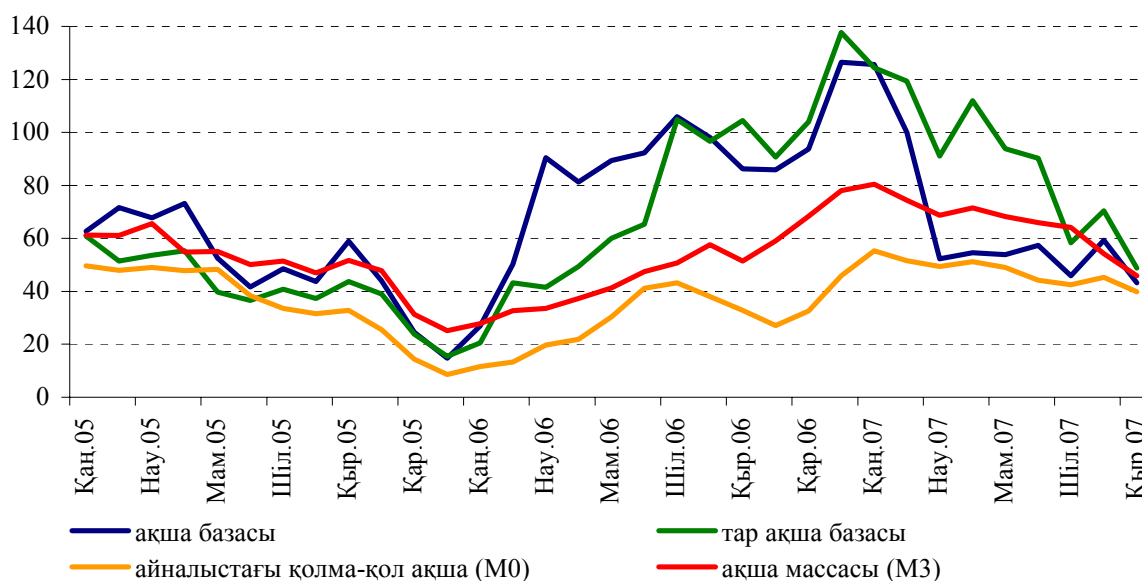
4. Ақша агрегаттары

4.1. Ақша агрегаттары

2007 жылдың 3-тоқсанында 2007 жылғы 1-тоқсанда басталған ақша ұсынысы көрсеткіштерінің жылдық өсу қарқынының қысқару үрдісі жалғасты (23-график).

23-график

Ақша агрегаттарының динамикасы (өткен жылғы тиісті айға %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.1.1. Ақша базасы

Ақша базасы 2007 жылғы қыркүйектің аяғында 1713,1 млрд. теңге болды және 2007 жылғы маусыммен салыстырғанда оның кеңеюі 2,8% болды. Тар ақша базасы 2007 жылғы 3-тоқсанда 6,9% кеңейді.

2007 жылғы қыркүйекте 2006 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда ақша базасы 2007 жылғы маусымда 57,4%-дан қысқарып, 43,2% ұлғайды.

Ақша базасы кеңею қарқынының бәсеңдеуі ішкі валюта нарығында шетел валютасын сату нәтижесінде Ұлттық Банктің халықаралық резервтер көлемінің 2007 жылғы 3-тоқсанда қысқаруымен байланысты болды. Қысқа мерзімді ноталар бойынша қаржы ұйымдары алдындағы міндеттемелердің төмендеуі және қайта қаржыландыру кредиттері бойынша талаптардың ұлғаюы Үкіметке, экономиканың қалған секторларына және басқа ішкі активтерге талаптардың қысқарғанына қарамастан Ұлттық Банктің таза ішкі активтерінің ұлғаюына әкелді.

Банктердің Ұлттық Банктегі депозиттер көлемінің күрт азаюы тар ақша базасы кеңею қарқынының айтарлықтай бәсеңдеуіне әкелді. Оның кеңеюінің жылдық қарқыны 2007 жылғы қыркүйекте 48,8% төмендеді, өткен тоқсанның қорытындысы бойынша ол 90,2%-ға жетті (2-кесте).

2-кесте

**Ұлттық Банктің активтерінің және пассивтерінің өзгеру динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)**

	4 тоқ.06	1 тоқ.07	2 тоқ.07	3 тоқ. 07
Таза халықаралық резервтер	156,6	87,5	75,3	30,4
Таза ішкі активтер	-213,7	-184,1	-114,9	6,5
Үкіметке таза талаптар	-358,0	10,7	-2,2	-3,0
Қаржы ұйымдарына талаптар	-236,5	-369,4	-119,7	35,8
Қалған экономикаға талаптар	-97,4	-77,9	-72,7	-70,3
Басқа да таза ішкі активтер	-52,1	-57,0	-209,6	-49,9
Ақша базасы	126,4	52,2	57,4	43,2
Тар ақша базасы	137,7	91,1	90,2	48,8

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.1.2. Ақша массасы

2007 жылғы 3-тоқсанда ақша массасының азаюы байқалды. 2007 жылғы қыркүйекте маусыммен салыстырғанда ақша массасы 4 478,7 млрд. теңгеге дейін 0,2% қысқарды (2006 жылғы 3-тоқсанда өсу – 13,0%) болды. Банк жүйесінің таза сыртқы активтері 5,7 есе төмендеді, ішкі активтер 77,6% ұлғайды.

2007 жылғы қыркүйекте 2006 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда ақша массасы өсуі 2007 жылғы маусымдағы тиісті көрсеткішпен салыстырғанда бәседеп, 46,7% құрады (3-кесте).

3-кесте

**Ақша массасы өзгерістерінің динамикасы
(өткен жылдың тиісті кезеңіне %-бен)**

	4-тоқ.06	1-тоқ.07	2-тоқ.07	3-тоқ.07
Таза сыртқы активтер	324,3	-35,2	-138,3	-666,3
Ішкі активтер	66,3	91,5	94,4	77,6
Үкіметке талаптар	-168,6	1 397,1	-1 538,8	-125,8
Экономикаға талаптар	84,1	93,0	108,0	83,6
Басқа да таза ішкі активтер	-97,1	-96,9	-136,6	-92,4
Ақша массасы	78,1	68,7	66,0	46,7
Айналыстағы қолма-қол ақша	45,8	49,3	44,2	39,9
Резиденттердің депозиттері	86,1	73,2	71,6	48,2

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банк жүйесінің таза сыртқы активтерінің құрылымындағы Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 2007 жылғы қыркүйекте 2006 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 30,4% ұлғайды, ал банктердің таза сыртқы активтері 86,5% қысқарды. Банктердің сыртқы активтерінің төмендеуі негізінен, резидент еместер алдындағы міндеттемелердің өсуіне, әсіресе олардан тартылған кредиттер (99,6%) бойынша өсуіне байланысты.

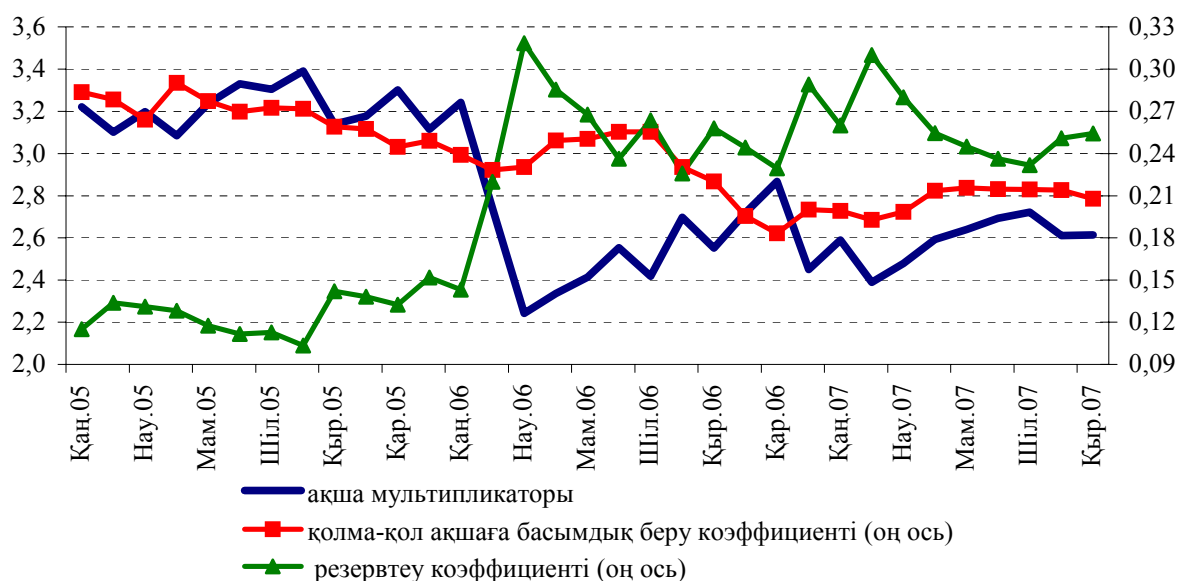
Банк жүйесінің ішкі активтерінің өсуі экономикадағы кредиттеудің сақталып отырған жоғары өсуімен қамтамасыз етілді (4.2.2. Экономикаға кредиттерді қараңыз). Банк жүйесінің Үкіметке талаптары Үкіметтің Ұлттық Банктегі депозиттеріндегі қалдықтарының ұлғаюы есебінен төмендеді.

Ақша массасының негізгі құрамдас бөліктері – айналыстағы қолма-қол ақшаның және банк жүйесіндегі депозиттердің динамикасын талдау көрсетілген компоненттердің ішінен соңғыларының ақша массасының өсуінде басым орын алып отырғанын растайды. Нәтижесінде, 2007 жылғы қыркүйектің қорытындылары бойынша ақша массасының құрылымында резиденттер депозиттерінің үлесі 2006 жылғы қыркүйекте 82,0%-дан 82,8%-ға дейін ұлғайды.

Ақша массасының неғұрлым елеулі өсу қарқыны ақша базасының кеңею қарқынымен салыстырғанда ақша мультипликаторының 2006 жылғы қыркүйекте 2,55-тен 2007 жылғы қыркүйекте 2,61-ге дейін ұлғаюына себепші болды (24-график).

24-график

Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Айналыстағы қолма-қол ақша

Айналыстағы қолма-қол ақша 2007 жылғы 3-тоқсанда 2,8% (2006 жылғы 3-тоқсанда өсу – 0,2%) азайды және қыркүйектің аяғында 770,7 млрд. теңге болды. 2007 жылғы қыркүйекте 2006 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда айналыстағы қолма-қол ақшаның өсуі 39,9% жетті, 2007 жылғы маусымдағы тиісті көрсеткішпен салыстырғанда шамалы қысқарды.

– Резиденттердің депозиттері

Резиденттердің депозиттері 2007 жылғы қыркүйектің аяғында 3708,0 млрд. теңгеге жетті. 2007 жылғы 3-тоқсанда олар 0,3% өсті. Жеке тұлғалардың депозиттері 2,9% ұлғайды, заңды тұлғалардың депозиттері – 1,1% азайды.

Жылдық көрсетуде резиденттердің депозиттері 2007 жылғы қыркүйекте 48,2% ұлғайды, ал 2007 жылғы маусымда оның өсуі 71,6%-ға жеткен. Өсу қарқынының бәсеңдеуі заңды тұлғалардың шетел валютасында аударған депозиттерін, сондай-ақ халықтың шетел валютасындағы басқа депозиттерін қоспағанда, депозиттердің барлық түрлері бойынша іс жүзінде байқалды. Ұлттық валютамен аударылатын депозиттер бойынша мүдденің төмендеуі ішкі валюта нарығындағы тұрақсыздықпен байланысты болып, ұлттық валютадан шетел валютасына активтердің ағылуына жеткізді (4-кесте).

4-кесте

**Резиденттер депозиттерінің өзгеру динамикасы
(өткен жылдың тиісті кезеңіне %-бен)**

	4-тоқ.06	1-тоқ.07	2-тоқ.07	3-тоқ.07
Резиденттердің депозиттері	86,1	73,2	71,6	48,2
Теңгедегі аударылатын депозиттер	75,6	55,4	75,7	38,2
халықтың	74,9	66,9	71,0	55,7
банктік емес заңды тұлғалардың	75,7	53,6	76,5	35,6
Теңгедегі басқа депозиттер	129,1	126,1	110,0	79,1
халықтың	130,1	143,6	111,7	73,4
банктік емес заңды тұлғалардың	128,3	112,5	108,6	84,5
Шетел валютасындағы аударылатын депозиттер	53,4	12,5	-1,6	27,4
халықтың	20,5	33,7	42,9	16,9
банктік емес заңды тұлғалардың	59,6	9,2	-9,2	28,9
Шетел валютасындағы басқа депозиттер	57,1	38,0	26,3	22,6
халықтың	21,0	20,7	37,3	60,5
банктік емес заңды тұлғалардың	87,6	50,3	19,8	0,9

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.2. Қаржы нарығы

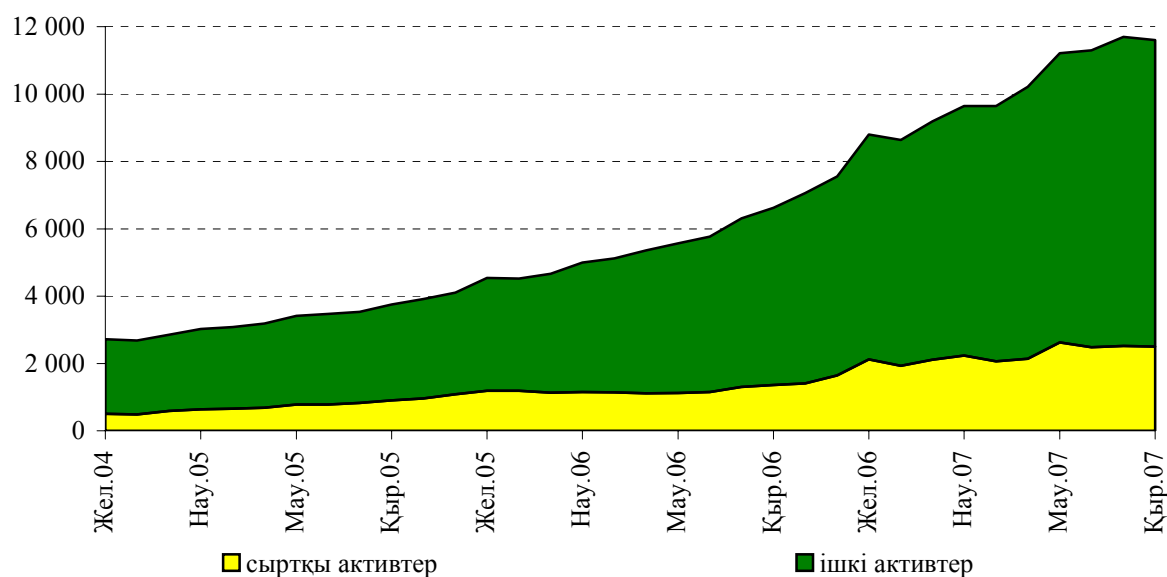
4.2.1. Банктердің активтері және міндеттемелері

– **Активтер**

2007 жылдың 3-тоқсанында монетарлық шолуға сәйкес есептелген банктер активтерінің мөлшері 3,5% ұлғайып, 11,6 трлн. теңгеге дейін жетті (ЖІӨ-ге 95,4%). Жылдық көрсетуде банктердің активтері (2007 жылдың қыркүйегінде 2006 жылдың қыркүйегімен салыстырғанда) 75,2%-ға өсті (25-график).

25-график

Банктер активтерінің динамикасы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

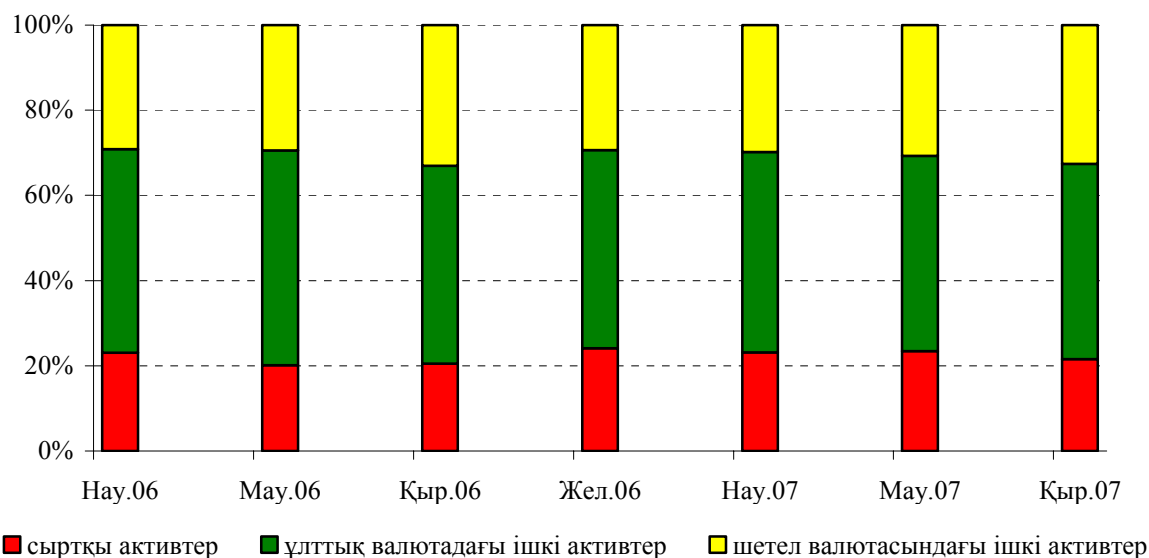
Банктердің сыртқы активтері 2007 жылдың 3-тоқсанында активтердің жалпы көлемінің 21,6% немесе 20,6 млрд. АҚШ долл. болды. 2007 жылғы маусыммен салыстырғанда олар 4,4%-ға қысқарды, ал 2006 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 93,1% өсті.

Сыртқы активтер құрылымында резидент еместерге берілген кредиттер 54,0%-ға жетті, резидент еместерге орналастырылған депозиттер – 16,5%, резидент еместердің бағалы қағаздары – 16,4%-ға жетті.

Ішкі активтердің үлесіне 2007 жылдың қыркүйегінде 78,4%-дан келді немесе 9,1 трлн. теңге, оның ішінде ұлттық валютадағы ішкі активтер 45,9% немесе 5,3 трлн. теңге, шетел валютасында – 32,6% немесе 31,2 млрд. АҚШ долл. (26-график) болды. 2007 жылдың 3-тоқсанында ішкі активтер 6,0% өсті, оның ішінде ұлттық валютадағы активтер –3,6%, шетел валютасындағы активтер – 10,0% өсті. Жылдық көрсетуде осы көрсеткіштердің өсуі тиісінше 72,9%, 73,1% және 80,9%-ға жетті.

26-график

Банктер активтерінің құрылымы, %-бен

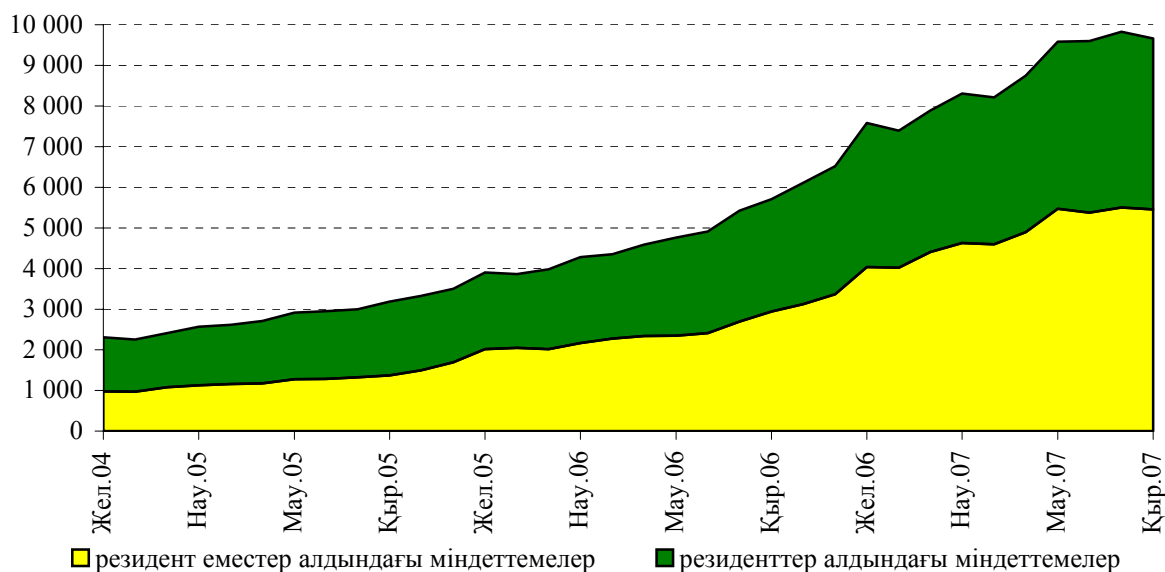
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Міндеттемелер

2007 жылдың 3-тоқсанында монетарлық шолуға сәйкес есептелген банктер міндеттемелерінің жалпы сомасы 1,7% ұлғайды және кезең аяғында 9,8 трлн. теңге болды (ЖІӨ-ге 80,5%). Жылдық көрсетуде (2007 жылдың қыркүйегінде 2006 жылдың қыркүйегімен салыстырғанда) банктердің міндеттемелері 70,7% өсті (27-график).

27-график

Банктер міндеттемелерінің динамикасы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

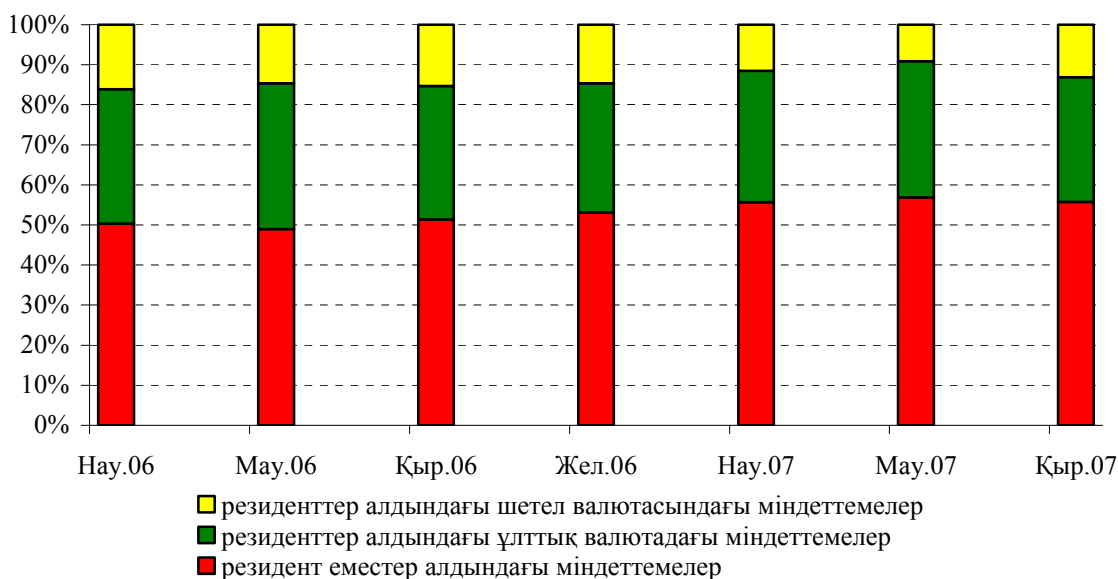
Банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелері 2007 жылдың қыркүйегінде 2007 жылдың маусымымен салыстырғанда 0,2%-дан 45,0 млрд.АҚШ долл. дейін ұлғайды, ал 2006 жылдың қыркүйегімен салыстырғанда – 94,4% ұлғайды. 2007 жылғы 3-тоқсанның аяғында олар банктер міндеттемелері көлемінің 55,7%-ы болды.

Банктердің резидент еместердің алдындағы міндеттемелерінің құрылымында резидент еместерден алған кредиттері 85,5% жетті, акцияларды қоспағанда бағалы қағаздар бойынша міндеттемелер – 4,8%, резидент еместердің депозиттері бойынша – 3,0%-ға жетті.

2007 жылдың 3-тоқсанында резиденттер алдындағы міндеттемелер 4,3%-дан 4,3 трлн. теңгеге дейін ұлғайды, оның ішінде ұлттық валютадағы міндеттемелер 7,1%-дан 3,1 млрд. теңгеге дейін қысқарды, шетел валютасындағы міндеттемелер 47,3%-дан 10,6 млрд.АҚШ долл. өсті. Жылдық көрсетуде осы көрсеткіштердің өсуі тиісінше 55,2%, 59,3% және 53,4%-ға жетті (28-график).

28-график

Банктер міндеттемелерінің құрылымы, %-бен

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.2.2. Экономикаға кредиттер

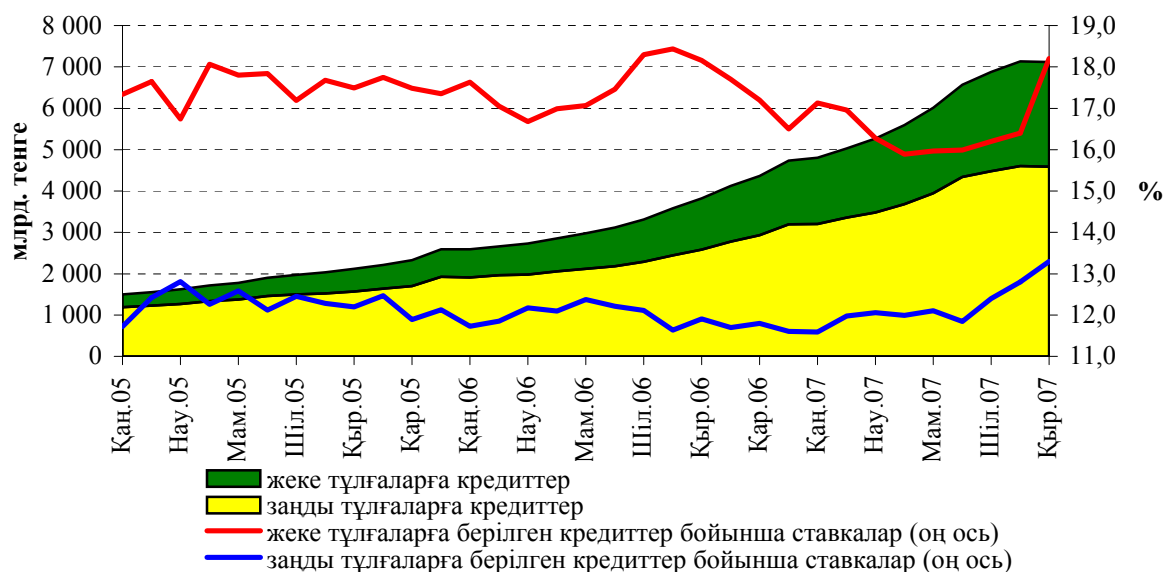
Банктердің кредиттік экспансиясының 2007 жылғы 3-тоқсанда бәсеңдегені байқалды. Осы кезең ішінде экономика кредиттер 8,4% ұлғайды және 7118 млрд. теңгеге жетті. Бұл ретте халыққа берілген кредиттер 13,5%, заңды тұлғаларға берілген кредиттер – 5,8% өсті.

2007 жылғы қыркүйекте экономикаға берілген кредиттер 2006 жылғы қыркүйектегі жағдаймен салыстырғанда оның көлемінен 86,1% асып түсті, оның ішінде заңды тұлғаларға кредиттер 77,8%, жеке тұлғаларға – 2 есе өсті.

Берілетін кредиттер бойынша сыйақы ставкалары 2007 жылғы 3-тоқсанда көтерілді. Заңды тұлғаларға кредиттер бойынша орташа алынған ставка 2007 жылғы маусымда 11,8%-дан 2007 жылғы қыркүйекте 13,3% дейін, жеке тұлғаларға кредиттер бойынша тиісінше 16,0%-дан 18,2%-ге дейін көтерілді (29-график).

29-график

Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

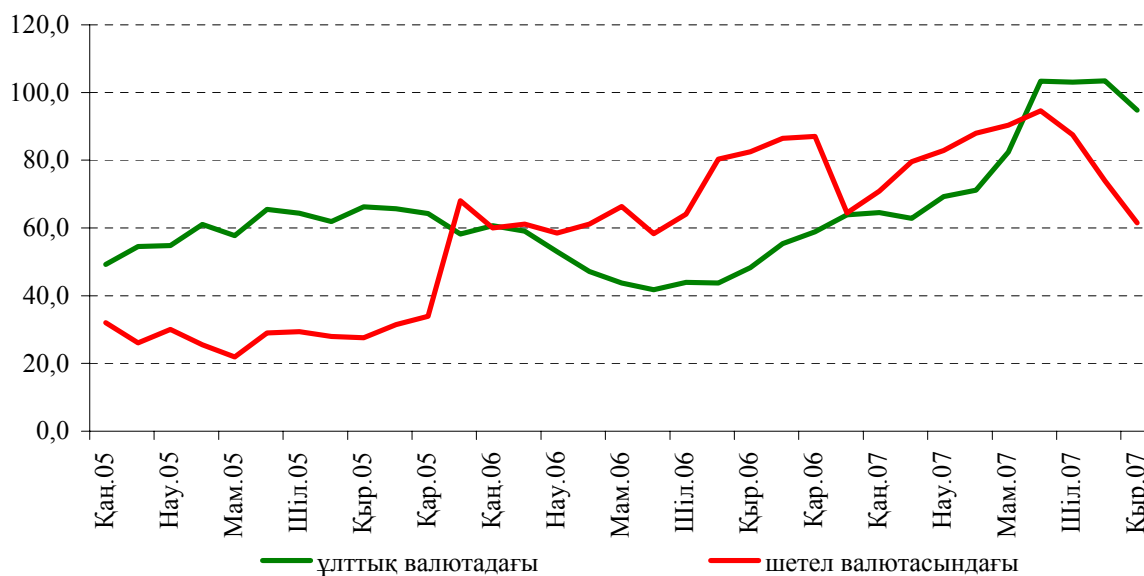
– Занды тұлғаларға кредиттер

Занды тұлғаларға кредиттер 2007 жылғы қыркүйекте 2006 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 77,8% өсті.

2007 жылғы 3-тоқсанда ұлттық валютамен берілген кредиттердің жылдық өсуі шетел валютасындағы кредиттердің өсу қарқынынан асып түсті, бұл жағдай 2006 жылдың басынан бастап байқалмаған еді (30-график).

30-график

Занды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы (өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Заңды тұлғаларға берілген кредиттер көлемінде орта- және ұзақ мерзімді кредиттердің үлесі 2007 жылғы қыркүйектің аяғында 69,2% болды.

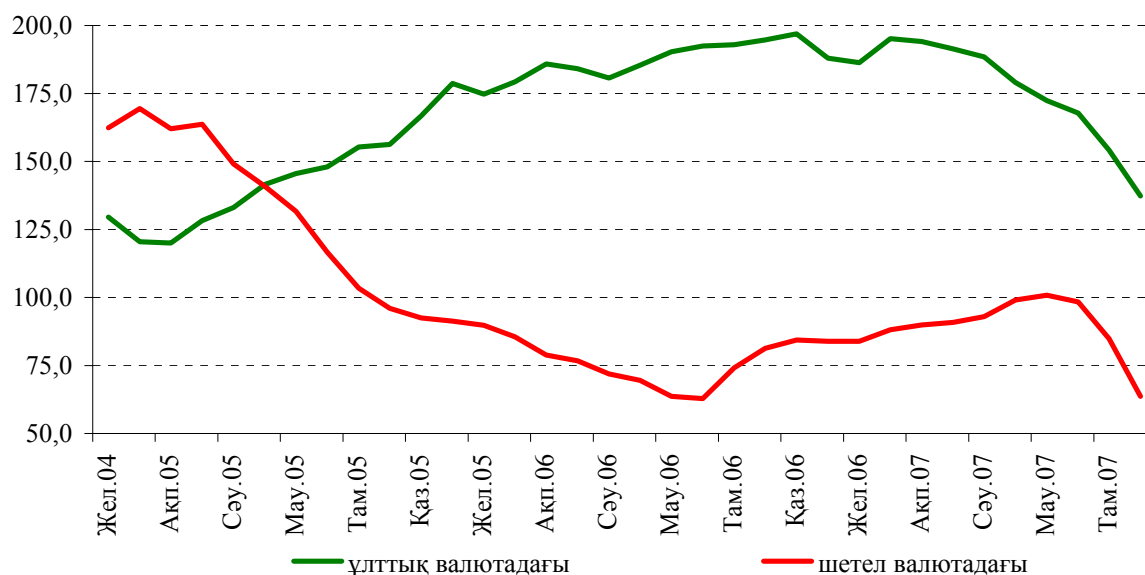
Заңды тұлғаларға берілген кредиттер құрылымында 2007 жылғы қыркүйектің аяғында үлкен үлеске айналым қаражатын (38,7%), негізгі қорларды (16,7%) сатып алуға, сондай-ақ объектілердің жаңа құрылысына және қайта жаңғыртуға (16,9%) берілген кредиттер ие болды.

– Халыққа берілген кредиттер

Халыққа берілген, жылдық ұлғаюы 2 есе болған кредиттер динамикасында ұлттық валютадағы кредиттер мейлінше жоғары өсу қарқынын көрсетіп отыр. 2007 жылғы қыркүйекте 2006 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда халыққа ұлттық валютамен берілген кредиттер 2,4 есе, ал шетел валютасындағы кредиттер 63,6% ұлғайды (31-график).

31-график

Халыққа берілген кредиттер динамикасы (өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Халыққа берілген кредиттердің құрылымында тұтыну мақсаттарына берілген кредиттер 2007 жылғы қыркүйекте 49,3%-ға ие болды. Халыққа тұрғын үй салуға және сатып алуға берілген кредиттердің үлесі 2007 жылғы қыркүйекте 33,0% құрады.

4.2.3. Қаржы нарығындағы ставкалар

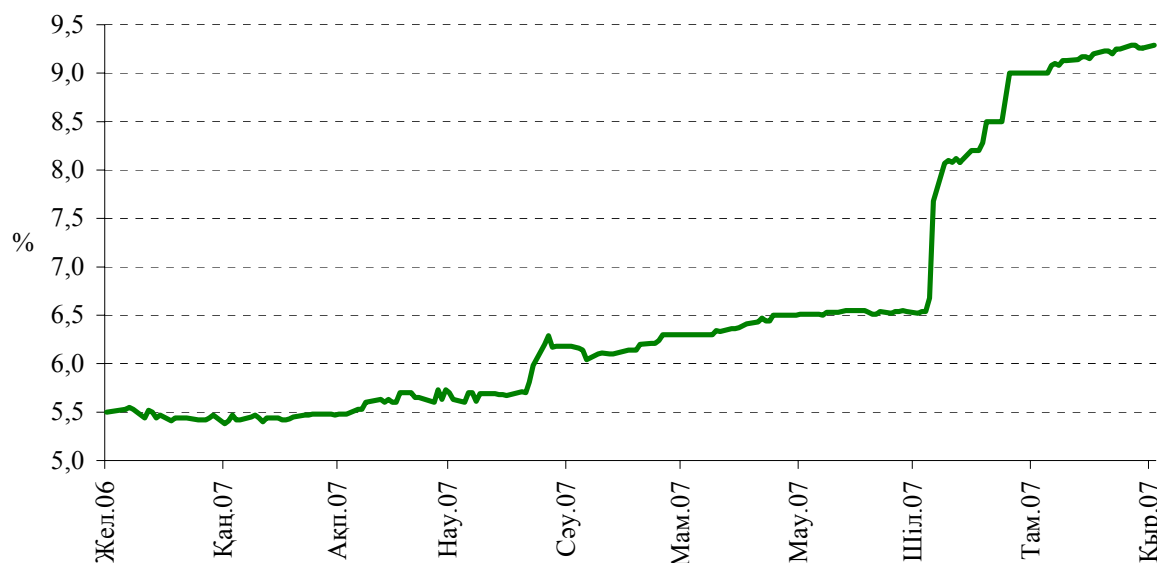
2007 жылғы 3 тоқсанда банкаралық нарықта ставкалар деңгейінің айтарлықтай көтерілгендігі байқалды.

Индикатордың көтерілуіне әлемдік капитал нарықтарындағы өтімділік дағдарысынан 2007 жылғы 3 тоқсанда банктерде туындаған қысқа мерзімді өтімділік проблемасының туындауы себепші болды.

KazPrime индикаторы 3 тамызда айтарлықтай өсті (6,65%-дан бастап 7,68%-ға дейін 103 тармаққа бірдей уақытта күрт секірді) және 9,29% жуық деңгейге тұрақтанып, қыркүйектің ортасына дейін өсуін жалғастырды (32-график).

32-график

KazPrime индикаторының динамикасы

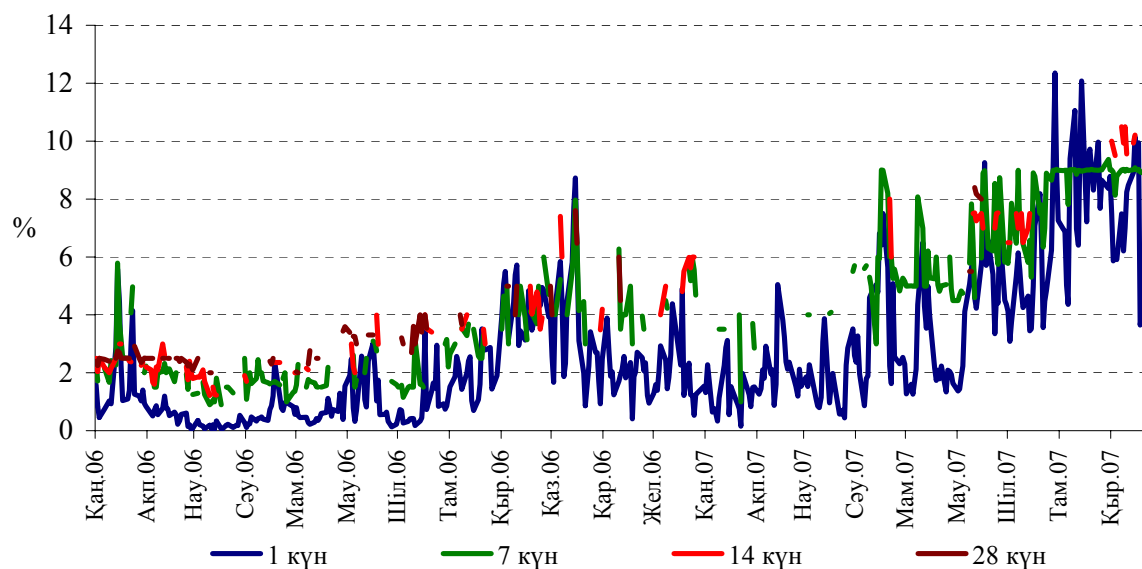

Дерек көзі: Қазақстан Қор Биржасы

Бір күндік РЕПО операциялары бойынша ставкалар 2007 жылғы маусымның соңында 6,96%-дан, 2007 жылғы қыркүйектің соңында 7,21%-ға, 7 күндік РЕПО операциялары бойынша 8,74%-дан 9,02%-ға, 14 күндік - 7,52%-дан 9,00%-ға, 28 күндік 8,00%-дан 10,50%-ға дейін өсті (33-график).

33-график

РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Қор Биржасы

Сонымен бірге мәмілелер көлемі ең бастысы, Ұлттық Банкпен операциялардың көбеюі есебінен, 7 күндік РЕПО операциялары бойынша айтарлықтай өсті, ал 1 күндік, 14 күндік және 28 күндік РЕПО операциялары бойынша, керісінше, көлемі төмендеді.

5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

5.1. Ішкі валюта нарығындағы үстемдіктер

2007 жылғы 3-тоқсанда ішкі валюта нарығындағы ахуал ішкі және сыртқы факторлармен айқындалды.

Шілденің үшінші онкүндігінен бастап тамыз аралығындағы кезеңде теңгенің АҚШ долларына қатысты әлсіреу беталысы байқалды, ал қыркүйекте теңгенің нығаю үрдісі байқалды. Тамызда валюта нарығындағы тұрақсыздық, негізінен, банктердің тарапынан шетел валютасына деген сұраныстарының айтарлықтай ұлғаюынан болды. Бұл 2007 жылдың екінші жартыжылдығында банктердің сыртқы қарыздары бойынша негізгі борыштарын және пайыздық төлемдерін едәуір төлеумен байланысты еді.

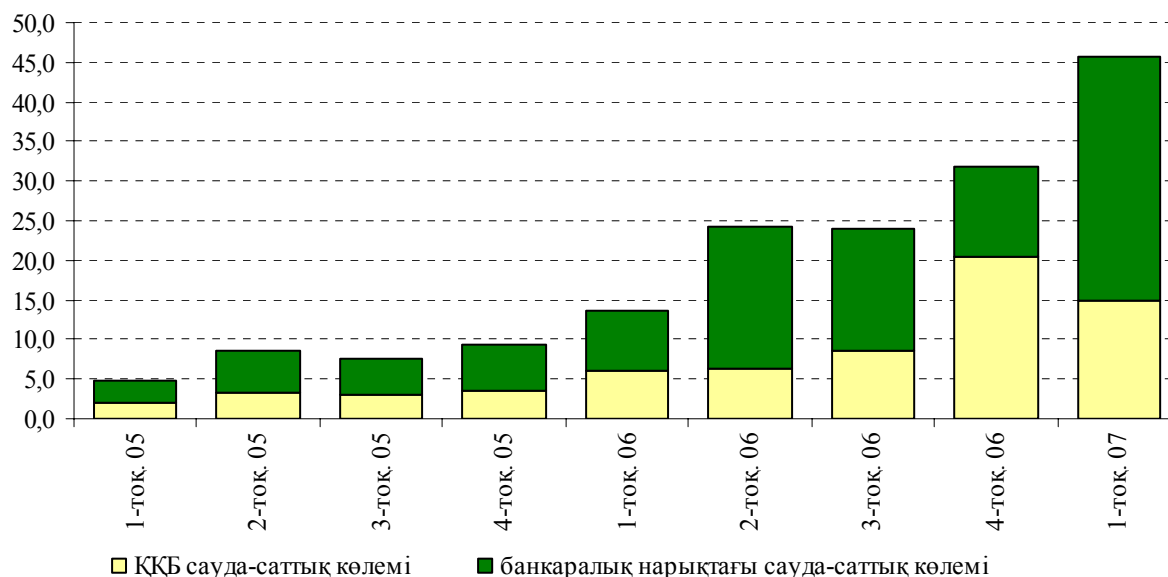
Тамыздың соңында бірнеше күн бойы шетел валютасы нарығында қолма-қол долларға ажиотажды сұраныс байқалды, бұл ретте сатып алу және сату бағамы арасындағы маржа 10-15 теңге болды. Бұл өз кезегінде әлемдік нарықтағы дағдарыс салдарынан болған Қазақстан банкі жүйесіндегі дағдарыс туралы дәйексіз хабарлармен арандатушылық туғызған болатын.

2007 жылғы 3-тоқсанда Қазақстан Қор Биржасының валюта бөлігінде және банкаралық валюта нарығында үлкен сауда-саттық көлемі тіркелді, мұның өзі нарыққа қатысушылардың алыпсатарлық қатынасын көрсетеді. Мәселен, ішкі валюта нарығында сауда-саттықтың жалпы көлемі 2007 жылғы 2-тоқсанмен салыстырғанда 2,6% азайып, 64,4 млрд. АҚШ долл. құрады.

Қазақстан Қор Биржасында доллар позициясындағы биржалық сауда-саттық көлемі 2007 жылғы 2-тоқсанмен салыстырғанда 15,8% ұлғайып, 23,7 млрд. АҚШ долларын құрады (Қазақстан Қор Биржасындағы сауда-саттықтың нетто көлемі брутто көлемнің шамамен 70% құрады). Биржадан тыс валюта нарығындағы операциялардың көлемі 2007 жылғы 3-тоқсанда алдыңғы тоқсанмен салыстырғанда 10,9% азайып, 40,7 млрд. АҚШ долларын құрады (34-график).

34-график

Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі, млрд. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2007 жылғы 3-тоқсанның қорытындысы бойынша Ұлттық Банктің ҚҚБ-ға қатысу коэффициенті 39,0% құрады. Сонымен бірге шетел валютасына деген сұраныстың оның ұсынысына ұлғаюы жағдайында Ұлттық Банк шетел валютасын сатушы ретінде валюта нарығына қатысты.

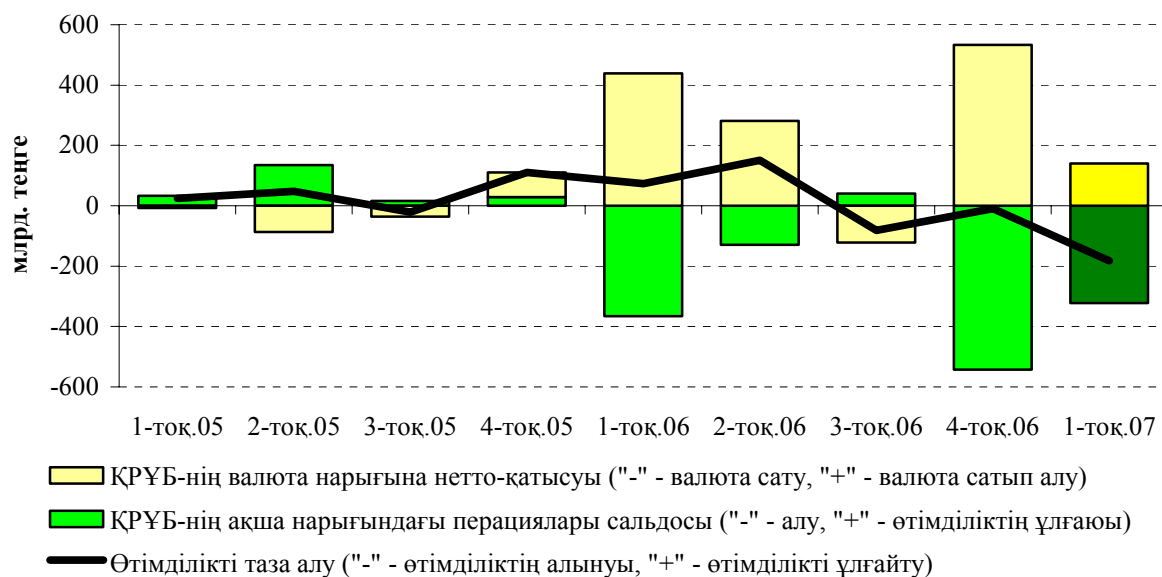
2007 жылғы 3-тоқсанда Ұлттық Банк Ұлттық қор мақсатына ішкі валюта нарығында шетел валютасын сатып алуды жүзеге асырған жоқ.

Инфляцияны реттеу мақсатында Ұлттық Банк қысқа мерзімді ноталарды шығару және банк секторынан депозиттер тарту арқылы банктердің өтімділіктерін реттеу бойынша операциялар жүргізді (5.3. Ашық нарықтағы операциялар және 5.4. Тұрақты механизмдер, қараңыз).

Тұтастай алғанда, 2007 жылғы 3-тоқсанда қаржы нарығындағы Ұлттық Банк операцияларының қорытындысы бойынша өтімділікті алу болды (35-график).

35-график

Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы

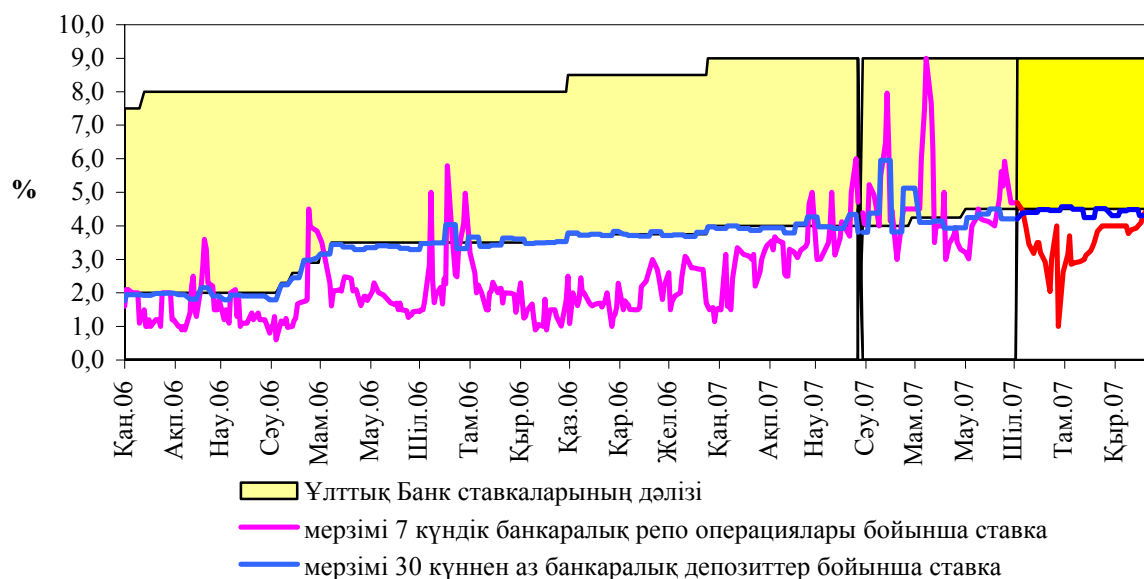
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2007 жылғы 3-тоқсанда Ұлттық Банк әлемдік ақша нарығындағы тұрақсыз ахуалдың нәтижесінде қаржы секторында туындаған мәселелер бойынша тұрақтылықты қамтамасыз етуге бағытталған шаралар қолданды. Бұл ретте ресми қайта қаржыландыру ставкасы жылдық - 9,0% деңгейінде сақталды. Тиісінше, банктерден тартылатын депозиттер бойынша ресми қайта қаржыландыру ставкасының жартысына тең ставка 4,5% құрайды.

2007 жылғы 3-тоқсанда ақша нарығында мерзімдері бойынша салыстырылатын операциялар бойынша кірістіліктің аздап жоғарылағаны байқалды. Тоқсан ішінде олардың орташа деңгейі Ұлттық Банк ставкаларының дәлізі шегінде болды. 2007 жылғы 3-тоқсанда мерзімі 30 күнге дейінгі банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған ставка 7,3% деңгейінде (2007 жылдың 2-тоқсанында – 4,7%) қалыптасты. Мерзімі 7 күндік банкаралық РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставка 8,91% (2007 жылдың 2-тоқсанында 7,21%) құрады (36-график).

36-график

Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары

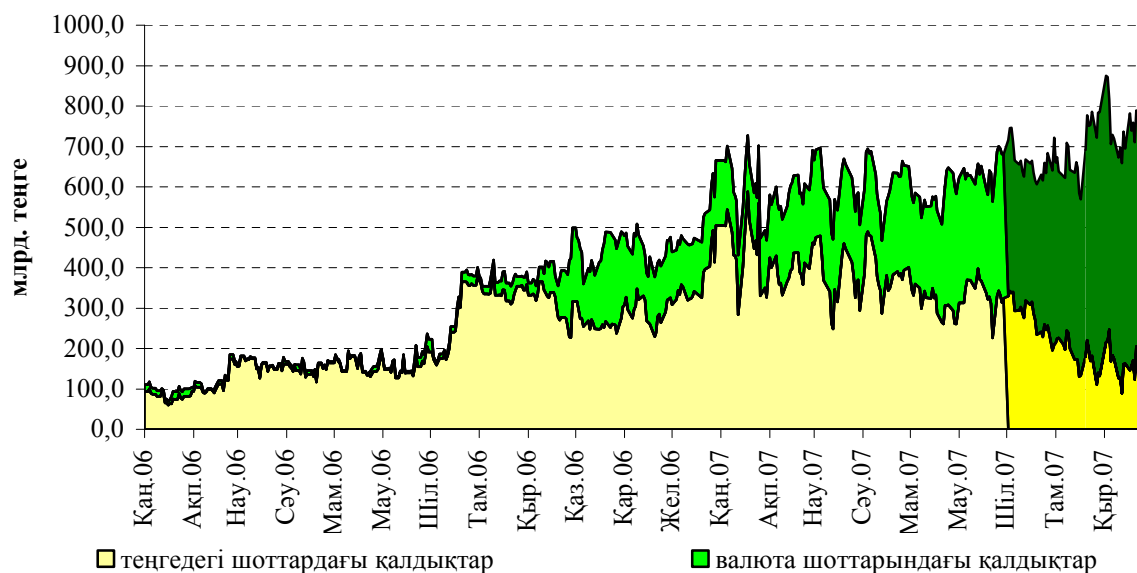

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2007 жылғы 3-тоқсанда банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтарының шамалы өсуі шетел валютасындағы шоттардағы қалдықтардың өсуімен қатар жүрді. Көрсетілген кезеңде корреспонденттік шоттардағы ұлттық валютадағы қалдықтар төмендеу үрдісін байқатты. (37-график).

37-график

Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

5.2. Ең төменгі резервтік талаптар

2006 жылғы 12 шілдеден бері ең төменгі резервтік талаптарды қалыптастыру және орындау тетігінің өзгеруі нәтижесінде 2006 жылдың 2-жартыжылдығынан бастап банктердің артық өтімділігінің айтарлықтай қысқаруы байқалды.

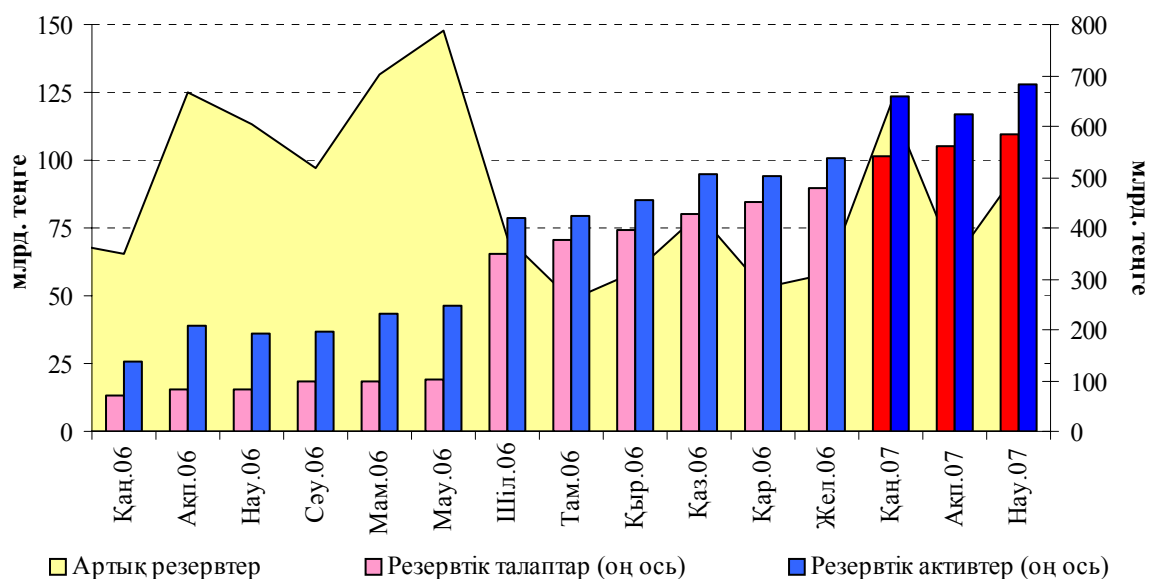
Ақша-кредит саясатын қатайту мақсатында инфляция қысымын сақтау жағдайында Ұлттық Банктің келесі қадамы «Ең төменгі резервтік талаптардың нормативтерін белгілеу туралы» №39 қаулыға өзгеріс енгізу болды. Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының 2007 жылғы 20 шілдедегі отырысында ең төменгі резервтік талаптардың нормативтерін (бұдан әрі-ЕТРТ) өзгерту туралы шешім қабылданды. Ішкі міндеттемелер бойынша ЕТРТ нормативі 5% деңгейінде, резиденттер еместер алдындағы міндеттемелерге жататын өзге міндеттемелер және резиденттілік белгісіне қарамастан борыштық бағалы қағаздар бойынша 10 % деңгейінде белгіленді.

Қолданыстағы заңнамаға сәйкес жаңа ЕТРТ нормативі 2007 жылғы 29 тамыздан бастап қолданысқа енгізілуі тиіс еді. Алайда Ұлттық Банк АҚШ-тағы ипотекалық дағдарыстың нәтижесінде туындаған әлемдік қаржы нарығындағы тұрақсыздықтан банктердің қысқа мерзімді өтімділіктерін реттеу мақсатында жаңа ЕТРТ нормативін қолданысқа енгізу мерзімін 2007 жылғы 9 қазанға ауыстыру туралы шешім қабылдады (ішкі міндеттемелер үшін -5% және өзге міндеттемелер үшін -10 %).

Орташа алғанда 2007 жылғы шілде-қыркүйекте резервтік активтер резервтеудің қажетті көлемінен 15%-ға асты (2007 жылғы 2-тоқсанда -12%-ға) (38-график).

38-график

Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банктердің ЕТРТ нормативтерін орындау тәртібін жетілдіру бойынша кезекті қадамы «Ең төменгі резервтік талаптар туралы ережені бекіту жөнінде» №38 қаулыға өзгеріс енгізу болды. Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының 2007 жылғы 27 тамызда өткен отырысында Ең төменгі резервтік талаптар туралы ережеге өзгерістер және толықтырулар енгізу туралы шешім қабылданды. Өзгерістер резервтік активтердің құрылымына, банктің ішкі және өзге де міндеттемелері тізбесіне, сондай-ақ Ереженің ЕТРТ нормативтерін орындалуды бақылау нормаларына қатысты болды.

Банктердің резиденттер емес алдындағы ішкі және өзге міндеттемелері тізбесінен банктердің, оның РЕПО, овернайт, сондай-ақ олар бойынша есептелген шығыстар сияқты ағымдағы өтімділігін ұстап тұру үшін пайдаланылатын қысқа мерзімді міндеттемелері шығарылып тасталды.

Банктердің өзге міндеттемелері тізбесінен реттелген борыштар және мерзімі белгіленбеген қаржы құралдары, сондай-ақ олар бойынша есептелген шығыстар шығарылып тасталды.

Банктің кассасына еркін айырбасталатын валютада қолма-қол ақша салу арқылы банктің резервтік активтерінің құрылымы кеңейтілді.

Қолданыстағы заңнамаға сәйкес ЕТРТ туралы ережеге өзгерістер және толықтырулар 2007 жылғы 9 қазаннан бастап қолданысқа енеді.

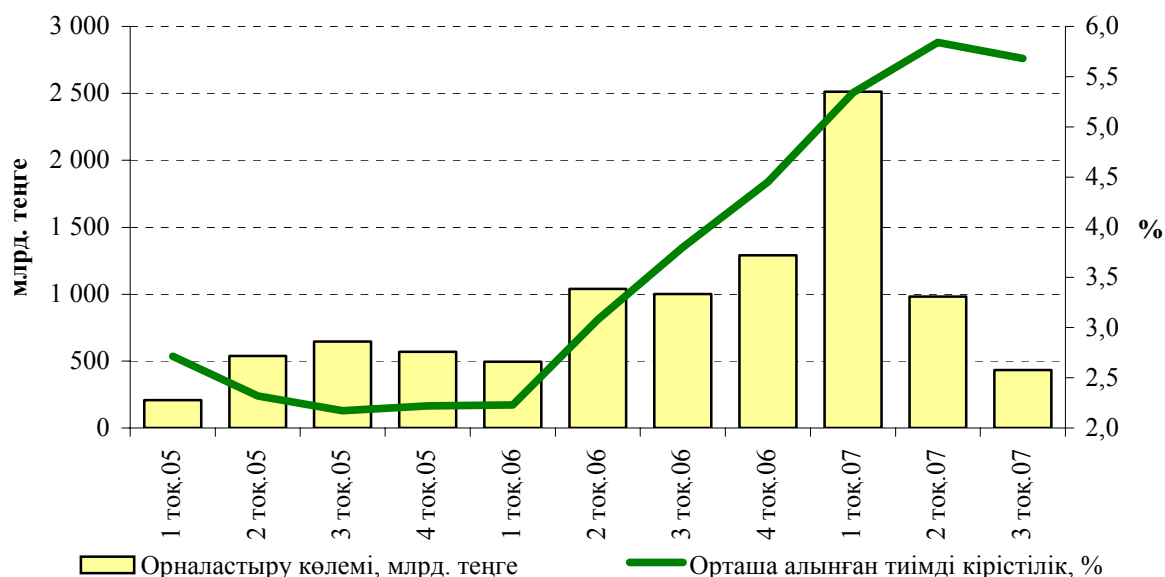
Осы өзгерістер банктерге қосымша қаражат бөлуге мүмкіндік береді. ЕТРТ бойынша мұндай жұмсартуды Ұлттық Банк банктерде қысқа мерзімді өтімділік тапшылығы пайда болған кезеңде олардың қысқа мерзімді өтімділік тапшылығын қолдау мақсатында көздеген болатын.

5.3. Ашық нарықтағы операциялар

2007 жылғы 3-тоқсанда шығарылған қысқа мерзімді ноталардың көлемі өткен тоқсанмен салыстырғанда 55,9% төмендеп, 433,0 млрд. теңге болды. Ноталар 28, 91 және 365 күн айналыс мерзімдерімен шығарылды. Бұл ретте орналастырылатын ноталар бойынша орташа алынған кірістілік 2007 жылғы 2-тоқсанда 5,84 %-дан 2007 жылғы 3-тоқсанда 5,68 %-ға дейін азайды (39-график).

39-график

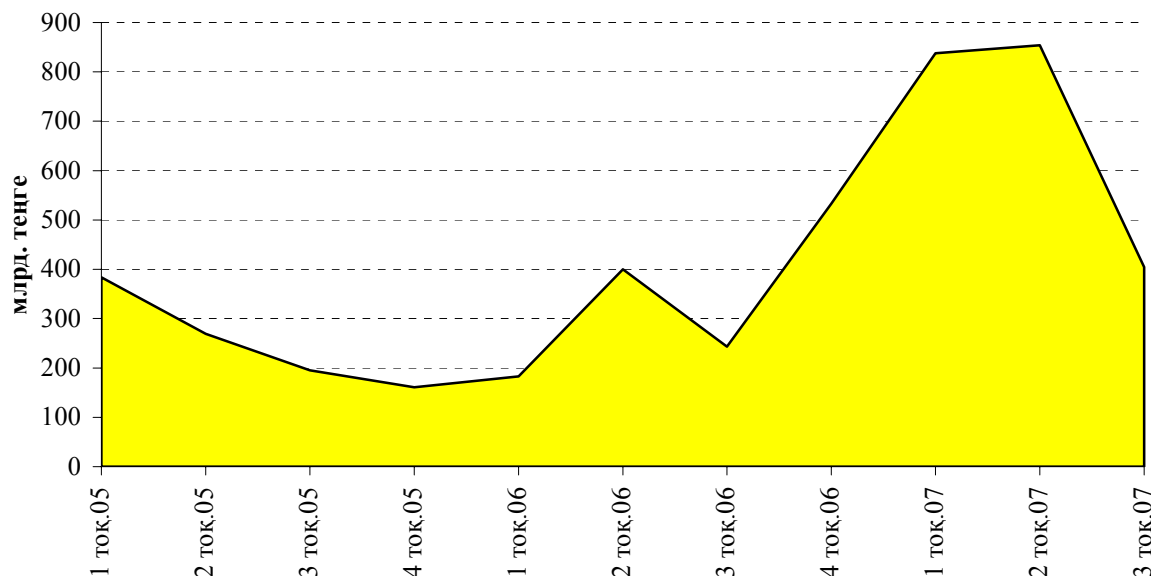
Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік (кезең ішінде)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2007 жылғы қыркүйек айының аяғында айналыстағы қысқа мерзімді ноталардың көлемі 404,4 млрд. теңгені құрады, ол 2007 жылғы маусымның соңындағы көлемнен 53,4% -ға төмен (40-график).

40-график
Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар
(кезең аяғында)

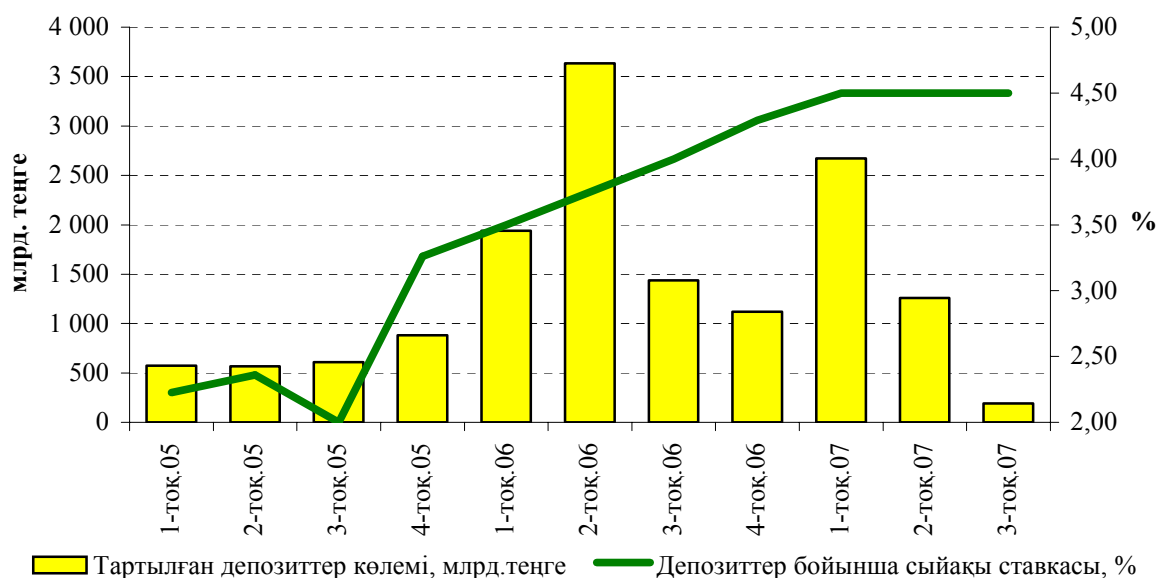
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

5.4. Тұрақты механизмдер

2007 жылғы 3-тоқсанда Ұлттық Банк банктерден 2007 жылғы 2 тоқсандағы көлемнен 84,9%-төмен болатын 190,6 млрд. теңге сомаға 4,5% ставкасы бойынша депозиттер тартты. Депозиттерді тарту мерзімі 7 күнді құрады (41-график).

41-график

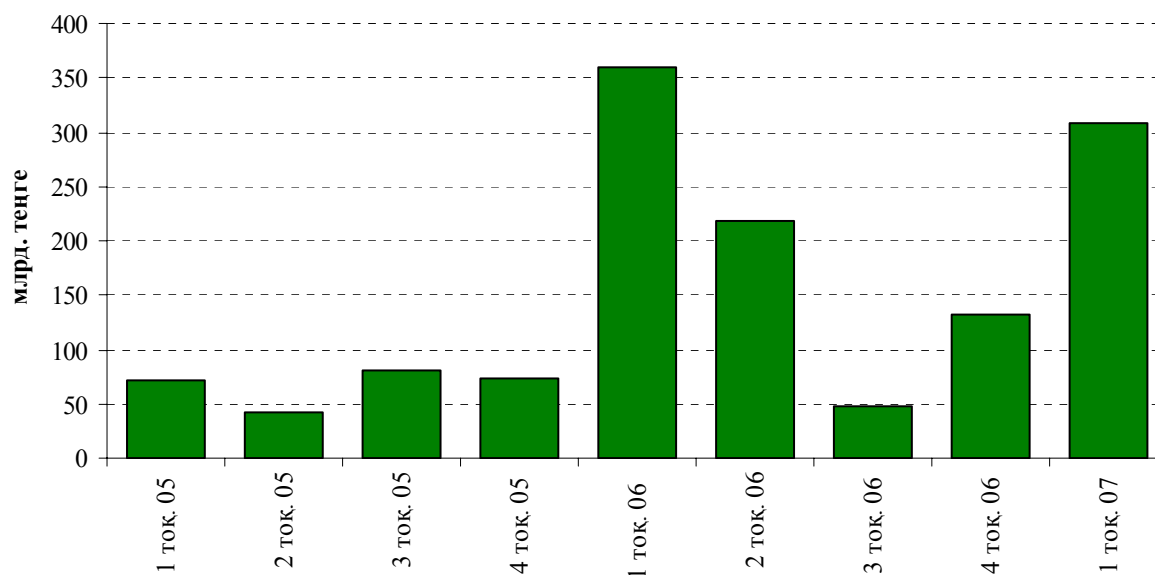
Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2007 жылғы 3-тоқсанда банктерден депозиттерді тарту көлемінің төмендеуі Ұлттық Банктің олар бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі 4,6 млрд. теңгеге дейін 14,9 есе қысқаруымен қатар жүрді (42-график).

42-график

Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі (кезең аяғында)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

АҚШ-тағы ипотекалық дағдарыстың нәтижесінде туындаған халықаралық қаржы нарығындағы тұрақсыздық белгілі бір шамада банктерде қысқа мерзімді өтімділік проблемасын туғызып, қазақстандық қаржы секторына да ықпалын тигізді.

Ұлттық Банк ахуалды жұмсарту үшін банктердің өтімділігін жеткілікті деңгейде қолдау бойынша шаралар қолданды.

Ұлттық Банк банктерге кері РЕПО және СВОП операцияларын жүргізу арқылы қысқа мерзімді өтімділік ұсынады. Кредит, негізінен, 7 күнге беріледі. Тұтастай алғанда, мерзімі бір күннен бір айға дейінгі кредиттер («овернайт») қолжетімді.

Қазіргі кезде РЕПО операцияларына кепілге қабылданатын қаржы құралдарының тізбесін кеңейту мүмкіндігі қарастырылуда.

СВОП операциялары шетел валютасын, сондай-ақ банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы еркін айырбасталатын валютадағы қалдықтарын кепілдікке алып жүргізіледі.

Сонымен бірге Ұлттық Банктің банк заемдарын беру Ережесіне өзгерістер енгізілді, соған сәйкес банктерге қысқа мерзімді заемдар беру кезінде кепілдікке банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы ұлттық валютадағы ақша қалдықтары алынады.

Корреспонденттік шоттардағы ақша қалдықтары кепілдікке алынған банк заемының лимиті, бастапқыда, заемге өтініш берген күнге қарай қалдықтардың 70%-нан кем емес және ең төменгі резервтік талаптардың соңғы қалыптасу кезеңіндегі орташа қалдықтардың 70%-нан кем емес мөлшерде белгіленді, 2007 жылғы 3 қыркүйектен бастап осы лимиттер 50%-ға дейін төмендетілді.

2007 жылғы 3-тоқсанда кері РЕПО операцияларының жалпы көлемі 665,1 млрд. теңге, валюталық СВОП -1460,5 теңге болды. 2007 жылғы 3 –тоқсанның аяғында банктердің осы операциялар бойынша Ұлттық Банк алдында өтелмеген берешек қалдықтары 298,7 млрд. теңгені құрады.

6. Инфляция болжамы

6.1. 2007 жылғы 3-тоқсанға инфляция болжамын бағалау

Инфляцияның 2007 жылғы 3-тоқсандағы нақты қалыптасқан деңгейі (3,9%) «Инфляцияға шолудың» алдыңғы шығарылымында жарияланған осы кезеңге арналған болжамнан асып түсті (1,7%-2,0%). Бұл ретте бүкіл кезең ішінде инфляцияның нақты деңгейі күткен болжамнан жоғары болды.

2007 жылғы 3-тоқсанда көбінесе азық-түлік өнімдері бағаларының өсуі инфляцияға себеп болды. Олардың ішінде нанның, бидай ұны, күнбағыс майы, ет өнімдері бағасының біршама өсуі тіркелді.

Осы кезеңдегі тұтыну бағасының ең жоғарғы өсуі (2,2%) 2007 жылғы қыркүйек айында тіркелді. Қыркүйекте бағаның өсуі жекелеген азық-түліктің: нанның, ұнның және күнбағыс майының қымбаттауына себепші болды. Осы тауарлар бағасының кенет көтерілуі бидай дақылдарының және өсімдік майының әлемдік нарықтарындағы тұрақсыз ахуалы салдарынан болды.

Халықаралық Валюта Қорының деректері бойынша бидайдың (Канада) әлемдік бағасы 2007 жылғы 3-тоқсанда 38,0% -ға өсті. Күнбағыс майы 2007 жылғы шілде-қыркүйекте (Ауыл шаруашылығы департаменті, АҚШ) 39,6% -ға қымбаттады.

Бидай дақылдарының әлемдік бағасының өсуі Қазақстанның ішкі нарығынан да көрініс тапты. Нан өнімдерінің қымбаттауымен қатар жем арқылы (сүт және ет өнімдері) мал өнімдеріне бағаның өсуі тіркелді.

Ресейді және Украинаны қоса алғанда күнбағыстың шықпай қалуынан әлемдік нарықта өсімдік майының, әсіресе күнбағыс майының қымбаттауы Қазақстанда да күнбағыс майы бағасының өсуіне әкеліп соқтырды.

2007 жылғы шілде-қыркүйекте болжамды және нақты деректердің арасындағы айырмашылық 2007 жылғы қыркүйекте инфляцияның нақты қалыптасқан жылдық деңгейі болжамды деңгейден асып түсті. Мәселен, қыркүйектің қорытындысы бойынша болжам 8,8% -9,0% болған кезде жылдық инфляция 11,2% құрады.

6.2. 2007 жылғы 4-тоқсанға инфляция болжамы

2007 жылғы 4-тоқсанда инфляция 9,3-9,5% шегінде қалыптасады деп күтілуде (2006 жылғы 4-тоқсанда-2,4%), бұл 2007 жылғы желтоқсанның аяғындағы жылдық көрсетуде 18,9%-ға сәйкес келеді.

Өткен жылдардың тұтыну бағаларының динамикасын талдай келе, 2007 жылғы қазан-желтоқсан айларында инфляцияның қарқыны бүкіл жыл бойы ең жоғары болады деп күтілуде. Осы кезеңдегі бағаның өсуінің негізгі себебі – маусымдық факторына байланысты болады. Сонымен бірге желтоқсан айындағы мерекелердің қарсаңында тұтыну сұранысының өсуі күтілуде.

Маусымдық факторы жеміс-көкөніс, ет және сүт өнімдері мен жұмыртқа сияқты тауарларға бағалардың өсуінен көрінеді. Сыртқы фактордың теріс әсері сақталады, яғни нан өнімдері және өсімдік майы бағасының өсуі жалғасады.

Сонымен қатар мұнайдың әлемдік бағасының өсуі жанар-жағар майдың ішкі нарығына теріс әсерін тигізеді.

Ұлттық Банк 2007 жылдың 1-жартыжылдығында ақша-кредит саясатын қатайту жөнінде шаралар қолданды. Алайда АҚШ-тағы ипотекалық дағдарысқа және әлемдік қаржы нарығындағы тұрақсыздыққа байланысты қазақстандық банк секторы қысқа

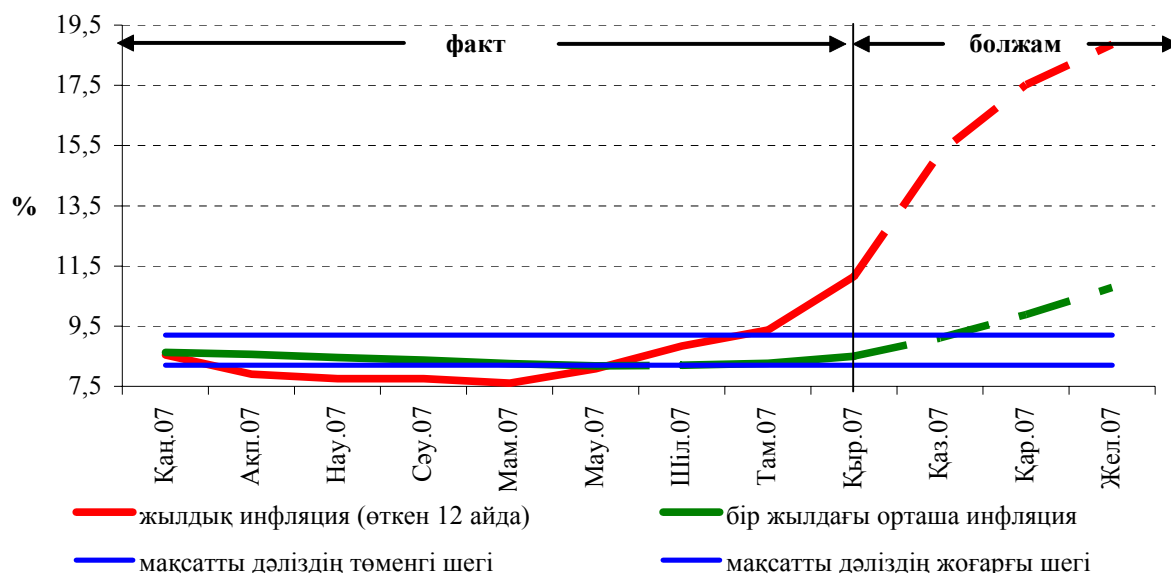
мерзімді өтімділіктің жетіспеушілігіне тап болды. Осы жағдайда Ұлттық Банк кері РЕПО және валюталық СВОП операцияларын жүргізді.

Ұлттық Банктің 2007 жылғы ақша және валюта нарығындағы шаралардың нәтижесі ақша агрегаттарының өсу қарқынының қысқаруы болды. Сөйтіп, 2007 жылғы 9 айдың қорытындылары бойынша ақша массасы бар-жоғы 21,8%-ға өсті (2006 жылғы тиісті кезеңде- 47,8 %-ға), бұл нақтылы көріністе экономиканың өсу қарқынына сәйкес келеді. Осы кезеңде ақша базасының өзгеруі 14,1 % (80,4 %) болды.

Ұлттық Банк Ақша-кредит саясатының 2007-2009 жылдарға арналған негізгі бағыттарына сәйкес инфляцияның 2007 жылғы болжамын 8,2 %-9,2 % шегінде белгіледі, бұл «мұнайдың жоғары бағасы» болжамына сәйкес келеді (43-график). Бұл ретте 2007 жылғы 2-жартыжылдықта инфляциялық қысымның нығаюын ескере отырып, осы көрсеткіш болжамнан асатын болады. Бағалау бойынша, 2007 жылғы қорытындылар бойынша орташа жылдық инфляция 10,6%-10,9% шегінде қалыптасады.

43-график

2007 жылғы инфляция фактісі және болжамы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

6.3. 2008 жылға инфляция болжамы

Қазіргі уақытта Ұлттық Банк Ақша-кредит саясатының 2008-2009 жылдарға арналған негізгі бағыттарын әзірлеу бойынша жұмыс жүргізіп жатыр, мұнда Қазақстандағы инфляция деңгейі бойынша жақын арадағы келешекке бағдарлар белгіленетін болады.

Бұдан басқа Ұлттық Банктің осы құжатында ағымдағы экономикалық жағдайға сәйкес келетін ақша-кредит саясатының қаржы нарығына ықпал етудің негізгі шаралары әзірленетін болады.

Ұлттық Банктің қаржы нарығындағы сыйақы ставкасын реттеудің, сондай-ақ банктердің өтімділігін реттеудің негізгі операциялары қысқа мерзімді ноталарды шығару, банктерден депозиттер тарту, қайта қаржыландыру заемдарын беру болып қалады.

Ресми қайта қаржыландырудың ставкасын белгілеу оның деңгейі нақты көрсетуде оң көрсеткіште қалатын және ақша нарығындағы ахуалға және инфляция деңгейіне байланысты оң жүргізіледі.

Ұлттық Банк теңгенің айырбас бағамының қысқа мерзімді кенет ауытқуына жол бермейді, соған қоса теңге бағамының ауытқу бағдары немесе дәлізі белгіленбейтін болады.

Сонымен бірге Ұлттық Банк 2008 жылғы жылдық инфляция 2007 жылдың көрсеткішінен асып түспейді деп күтуде. Біздің бағалар жекелеген факторлардың теріс әсері жалғасады деген болжамдардан туындайды, ал Ұлттық Банктің Ақша-кредит саясаты операцияларының инфляцияға ықпал жасауы белгілі бір кешігумен болып жатады.

6.3.1. 2008 жылғы 1-тоқсанға инфляция болжамы

Инфляцияның 2008 жылғы 1-тоқсандағы болжамы 3,0-3,3% құрайды.

Маусымдық факторлардың ықпалынан жекелеген тауарлардың өсу қарқыны біршама баяулайтыны күтілуде (жеміс-көкөніс, сүт өнімдері, жұмыртқа). Инфляцияның тежелуіне Ұлттық Банк пен Үкіметтің 2007 жылы қолданған шаралары себепші болады.

Бұдан басқа, инфляциялық үдерістердің қалыптасуына 2007 жылы көрініс алған факторлар теріс әсерін тигізеді. Олардың ішінде халықтың кірісінің айтарлықтай өсу қарқыны, жиынтық сұраныстың жоғары көтерілуі, еңбек өнімділігінің болмашы деңгейі, тауарлардың және қызмет көрсетулердің жекелеген нарықтардағы бәсекелестіктің төмен деңгейі бар.

2007 жылғы наурыздың қорытындысы бойынша жылдық инфляция 19,4-19,7% деңгейде болады деп күтілуде.